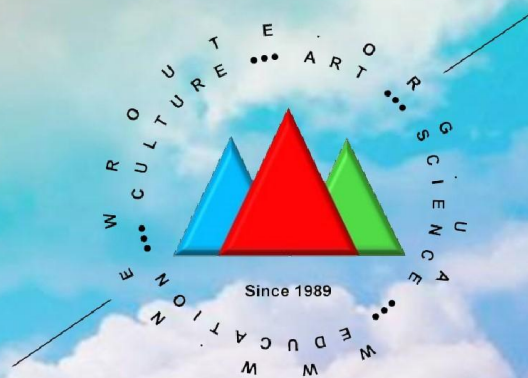

СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИЙ ВІСНИК • 2025 • ВИПУСК 53

Н О В И Й К У Р С • W W W . N E W R O U T E . O R G . U A

ISSN 2305-9869 (print)
ISSN 2709-1287 (online)
DOI: 10.61718/sgv

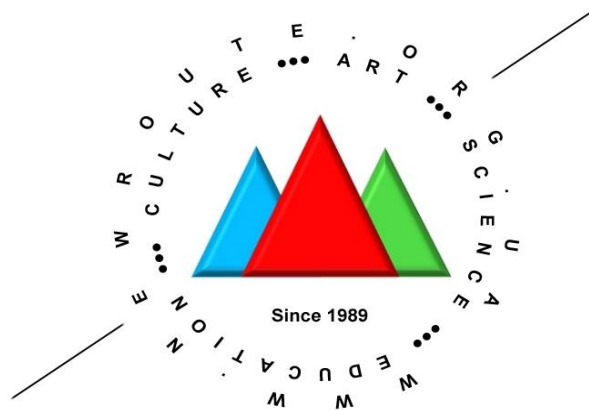

TM

СОЦІАЛЬНО- ГУМАНІТАРНИЙ ВІСНИК

Збірник наукових праць

ISSN 2305-9869 (print)
ISSN 2709-1287 (online)
DOI: 10.61718/sgv
Publisher ID: 7886

TM

СОЦІАЛЬНО- ГУМАНІТАРНИЙ ВІСНИК

Збірник наукових праць

2025 • Випуск 53

- Освіта, фізична культура і спорт • Культура, мистецтво та гуманітарні науки •
- Соціальні науки, журналістика та інформація • Бізнес, адміністрування та право •
  - Природничі науки, математика та статистика •
- Інформаційні технології, інженерія, виробництво та будівництво •
- Сільське, лісове, рибне господарство та ветеринарна медицина •
  - Охорона здоров'я та соціальне забезпечення •
- Готельно-ресторанна справа, транспорт, туризм та рекреація •
  - Безпека, правоохоронна діяльність та оборона •

СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИЙ ВІСНИК

TM

З Б І Р Н И К   Н А У К О В И Х   П Р А Ц Ї

Засновано 2010 року. Збірник є мультидисциплінарним науковим виданням. Міжнародний стандартний номер періодичного видання ISSN 2305-9869 (print), ISSN 2709-1287 (online). Видавцем збірника викривується офіційно зареєстрований знак для товарів та послуг (торгова марка) Соціально-гуманітарний вісник TM, що підтверджує та гарантує високу якість наданих послуг (Свідоцтво № 343138 видане Державною організацією «Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій»). Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 8013 від 22.11.2023. Зареєстровано у глобальному реєстрі видавців Global Register of Publishers. Ідентифікатор видавця 7886. Видання отримує власний DOI: 10.61718/sgv. Видавництво зареєстровано у Crossref із префіксом 10.61718. Засновник та видавець: Соціально-гуманітарна науково-творча майстерня «Новий курс» (рік заснування – 1989) є науковою установою. E-mail: sgvisn@gmail.com, info@newroute.org.ua. Сайт: www.newroute.org.ua Контент розміщується в базі даних інформаційного ресурсу «Наукова періодика України», в пошуковій системі наукових публікацій «Google Scholar», в репозитарії на сайті засновника. Індується за показниками InfoBase Index (InfoBase), h-індекс (Google Scholar), i10-індекс (Google Scholar). Включено до каталогу наукових ресурсів відкритого доступу ROAD, до академічної бази даних ResearchBid, до бази наукових публікацій Google Scholar, до каталогу наукової періодики України з питань освіти, педагогічної, психологічної та соціальних наук Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського Національної академії педагогічних наук України, до реєстру наукових видань України державної наукової установи України «Український інститут науково-технічної експертизи та інформації». Публікація у збірнику є науковою працею, яка опублікована у вітчизняному науковому періодичному виданні та підтверджує апробацію наукових досліджень автора. У збірнику можуть бути розміщені наукові повідомлення про розробки та праці, в т. ч. інформація про підготовку дисертаційних досліджень та творчих мистецьких проєктів тощо. Збірник не входить до переліку фахових видань України. Збірник є мультидисциплінарним науковим виданням. У збірнику розміщуються наукові публікації за повним переліком галузей знань. Автори несуть відповідальність за зміст (авторство та самостійність досліджень), точність та достовірність викладеного матеріалу. Редакція може не поділяти точку зору авторів. Наукові публікації оприлюднюються в рамках проведення науково-практичної конференції «Сучасні тенденції соціально-гуманітарного розвитку суспільства». Розміщення публікації автора у збірнику є підтвердженням участі автора у конференції. За результатами проведення конференції автори отримують електронний сертифікат (до 45 годин – 1,5 ECTS credits). Сертифікати оприлюднюються за адресою www.newroute.org.ua (згідно Порядку підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 800).

Редакційна колегія:

Кучин Сергій Павлович, головний редактор, доктор екон. наук, проф., СГ НТМ «Новий курс», Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського.
 Акіншина Ірина Миколаївна, кандидат філологічних наук, доцент, Галузевий державний архів Українського інституту національної пам'яті.
 Березовська-Чміль Олена Борисівна, кандидат політичних наук, доцент, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника.
 Внукова Ольга Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент, Київський національний університет технологій та дизайну.
 Гетьман Ірина Анатоліївна, кандидат технічних наук, доцент, Донбаська державна машинобудівна академія.
 Гришко Світлана Вікторівна, кандидат географічних наук, доцент, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького.
 Доброєр Наталія Вікторівна, кандидат культурології, доцент, Національний університет «Одеська політехніка».
 Дубовик Наталія Анатоліївна, кандидат політичних наук, доцент, Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій.
 Єрошенко Олена Віталіївна, кандидат мистецтвознавства, доцент, Мукачівський державний університет.
 Калініна Ольга Сергіївна, кандидат культурології, Харківська гуманітарно-педагогічна академія.
 Карпинський Борис Андрійович, доктор економічних наук, професор, Львівський національний університет імені Івана Франка.
 Кислюк Любов Вікторівна, канд. наук із соц. ком., доц., Національний аерокосмічний університет ім. М. С. Жуковського «Харківський авіаційний інститут».
 Кожедуб Олена Василівна, кандидат соціологічних наук, доцент, Київський національний університет імені Тараса Шевченка.
 Коробчук Людмила Іванівна, кандидат педагогічних наук, доцент, Луцький національний технічний університет.
 Кучин Павло Захарович, заслужений артист України, Харківська державна академія культури.
 Кучина Тетяна Ігорівна, відповідальний секретар, магістр з маркетингу, СГ НТМ «Новий курс».
 Мкртчян Оксана Альбертівна, доктор педагогічних наук, доцент, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди.
 Пашкова Надія Ігорівна, кандидат філологічних наук, доцент, Київський національний лінгвістичний університет.
 Підлісна Ольга Вікторівна, кандидат мистецтвознавства, доцент, Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова.
 П'ятакова Галина Павлівна, доктор педагогічних наук, доцент, Львівський національний університет імені Івана Франка.
 Рассомахіна Ольга Андріївна, кандидат юридичних наук, Європейський університет.
 Сафонова Наталія Анатоліївна, кандидат філологічних наук, доцент, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара.
 Стефанишин Олена Василівна, кандидат історичних наук, доцент, Західноукраїнський національний університет.
 Сторож Олена Василівна, кандидат психологічних наук, доцент, Рівненський державний гуманітарний університет.
 Тарасюк Лариса Сергіївна, доктор філософських наук, професор, Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського.
 Федоренко Микола Олександрович, кандидат філософських наук, доцент, Національна музична академія імені П. І. Чайковського.
 Харченко Артем Вікторович, кандидат історичних наук, доцент, Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського.
 Хожило Ірина Іванівна, доктор наук з держ. упр., канд. медичних наук, Національний технічний університет «Дніпровська політехніка».
 Ціватий Вячеслав Григорович, канд. істор. наук, доц., засл. працівник освіти України, Київський національний університет імені Тараса Шевченка.
 Шевчук Інна Володимирівна, доктор наук з державного управління, доцент, Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова.
 Шептуха Олена Михайлівна, кандидат економічних наук, доцент, Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова.
 Штулер Ірина Юріївна, доктор економічних наук, професор, Національна академія управління.

Соціально-гуманітарний вісник: зб. наук. пр. – Вип. 53. – Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2025. – 30 с.

УДК 001 • С69 • ISSN 2709-1287 • DOI: 10.61718/sgv • www.newroute.org.ua

Опубліковано на основі ліцензії Creative Commons Attribution License.

© СГ НТМ «Новий курс», 2025

© Автори, 2025

ЗМІСТ

	Стор.
Освіта, фізична культура і спорт	... 5
<i>Шахматова Тамара Володимирівна</i> ПЕДАГОГІКА ПАРТНЕРСТВА: СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ	... 5
<i>Лавріна Ірина Володимирівна</i> ВИКОРИСТАННЯ АФОРИЗМІВ І ПРИСЛІВ'ІВ ДЛЯ АКТИВІЗАЦІЇ РОЗУМОВО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ	... 6
<i>Ткаченко Ірина Петрівна, Гуляєв Віталій Михайлович, Сорокіна Людмила Миколаївна</i> АКЦЕНТИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	... 7
<i>Четверіков Олександр Феодосійович</i> РОЛЬ ПЕДАГОГІКИ В УКРАЇНСЬКІЙ ЕКСТРЕМОЛОГІЇ	... 10
<i>Григоренко Валерія Леонідівна</i> РОЗВИТОК НАВИЧОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЯК ОСНОВА ВИКОРИСТАННЯ ІІІ У НАКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ	... 11
Культура, мистецтво та гуманітарні науки	... 13
<i>Полякова Юліана Юрївна</i> МАЛОВІДОМА УКРАЇНСЬКА ДРАМАТУРГІЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТЬ У ФОНДІ БІБЛІОТЕКИ КАРАЗІНСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ: ЖАНРОВО-ТЕМАТИЧНИЙ АСПЕКТ	... 13
<i>Устенко Костянтин Олексійович</i> ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК КОМПОЗИТОРСЬКИХ ТА ВИКОНАВСЬКИХ ЗАСОБІВ ВИРАЗНОСТІ У СУЧАСНІЙ ХОРОВІЙ МУЗИЦІ ПРИ СТВОРЕННІ СОНОРИСТИЧНОЇ ХУДОЖНЬОЇ РЕАЛЬНОСТІ	... 18
Соціальні науки, журналістика та інформація	... 20
<i>Попович Валерія Олександрівна</i> ВПЛИВ НЕПОВНОЇ СІМ'Ї НА САМООЦІНКУ ТА РІВЕНЬ ТРИВОЖНОСТІ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	... 20
<i>Порожна Світлана Геннадіївна</i> ФУНКЦІЇ МИСТЕЦЬКОГО ТЕЛЕБАЧЕННЯ В УКРАЇНІ	... 21
<i>Сівова Тетяна Юрївна</i> МІЖНАРОДНІ НАУКОВО-ТЕХНІЧНІ ЗВ'ЯЗКИ: ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ТА ФОРМИ	... 22
Бізнес, адміністрування та право	... 23
<i>Санченко Дмитро Євгенович</i> МЕЖІ ЦИФРОВОГУ ТИСКУ ТА ПСИХІЧНОЇ ЦІЛІСНОСТІ	... 23
<i>Урлюк Михайло Валерійович</i> РЕОРГАНІЗАЦІЯ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ: ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ	... 24
<i>Загородня Ганна Анатоліївна</i> КОНТРАБАНДА ПІДАКЦИЗНИХ ТОВАРІВ: ІСТОРИКО-ПРАВОВІ ПЕРЕДУМОВИ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ	... 25
Охорона здоров'я та соціальне забезпечення	... 27
<i>Вітюк Аліна Русланівна, Колейко Наталя Вячеславівна</i> ОСОБЛИВОСТІ ФАРМАКОДИНАМІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ГОРМОНАЛЬНИХ КОНТРАЦЕПТИВІВ ПРИ ТЮТЮНОПАЛІННІ У ЖІНОК	... 27
Готельно-ресторанна справа, транспорт, туризм та рекреація	... 28
<i>Фастовець Оксана Олексіївна</i> РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ ВІДНОВЛЕННЯ СФЕРИ ТУРИЗМУ СВІТУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ	... 28

Освіта, фізична культура і спорт

УДК37.091.3:37.018.1

Шахматова Тамара Володимирівна

Кандидат педагогічних наук, доцент

*Комунальний заклад «Нікопольський фаховий педагогічний коледж»**«Дніпропетровської обласної ради»*

ПЕДАГОГІКА ПАРТНЕРСТВА: СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ

Педагогіка партнерства – підхід, що спрямований на розвиток максимально продуктивних і здорових відносин у процесі навчання. Учні, батьки та вчителі, об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними та зацікавленими односторонніми, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат. Педагогіка партнерства є однією з основ школи, заснованою на взаємній повазі до особистості, праві вибору і відповідальності за прийняті рішення.

Педагогіка партнерства це:

- система взаємин, які відбуваються у процесі певної спільної діяльності [1];
- спосіб взаємодії і взаємин, організованих на принципах рівності, добровільності, рівнозначності та доповнюваності всіх її учасників [2];
- організаційна форма спільної діяльності, що передбачає об'єднання осіб на відповідних умовах розподілу праці та активної участі в її реалізації [3];
- спосіб взаємин, за яких зберігаються права кожної із сторін, чітко узгоджені і злагоджені дії учасників спільної справи, що ґрунтуються на засадах взаємовигоди та рівноправності [4].

Педагогіка партнерства базується на повазі до особистості. Її основи становлять спілкування, взаємодія, співпраця між учителем, учнем і батьками, які об'єднані спільними цілями та прагненнями. Вчитель має бути другом, а родина – залучена до побудови освітньої траєкторії дитини. Вчитель повинен бачити в дитині односторонній. Тому дотримання правил педагогічного спілкування вбереже педагога від помилок, які можуть проявлятися у практичній діяльності.

Основна ідея – зробити дитину соратником, одностороннім учителів, вихователів, батьків у виховному процесі, рівноправним учасником педагогічного процесу, відповідальним за його наслідки.

Важливою тезою педагогіки співробітництва є те, що вчитель має зацікавлювати учнів навчальною діяльністю, а не лише її наслідками, підвищувати інтерес до знань, привчати робити власний вибір і нести відповідальність за нього.

Сутність педагогіки співробітництва полягає в демократичному та гуманному ставленні до дитини, забезпеченні її права на вибір, на власну гідність, на повагу, права бути такою, якою вона є, а не такою, якою хоче бачити її вчитель.

В основу нового підходу покладено демократизацію та гуманізацію взаємин між учителем і учнем, оптимістичний погляд на людину, зміну характеру взаємодії. Педагогіка співробітництва визначає істинно демократичний спосіб співпраці педагога і дитини, який не відкидає різниці в їх життєвому досвіді, знаннях, але передбачає безумовну рівність у праві на повагу, довір'я, доброзичливе ставлення і взаємну вимогливість.

Педагогіка партнерства сприяє створенню такої атмосфери, в якій би найкраще розвивався творчий потенціал кожного учня, формувалась ініціативність та креативність. Вона зменшує рівень стресу, допомагає інтелекту ефективніше працювати, готує до майбутньої професійної діяльності, бути активним громадянином нового суспільства.

Джерела.

1. Бех І. Компонентна технологія сходження зростаючої особистості до духовних цінностей. Початкова школа, 2018, 1, 5-10.
2. Бібік Н. Нова українська школа: порадник для вчителя. Київ: Літера ЛТД, 2018.
3. Закон України Про освіту. № 38-39 розд. II ст. 12 (2017)
4. Коломинський Я. Креативна педагогіка. Наук. метод. журнал, 2007, 6, 11-18.
5. Левківський М., Щербатих П. П. Психологія партнерської взаємодії в освіті, навчально-методичний посібник. Київ: 2016.

Лавріна Ірина Володимирівна

Викладач вищої категорії

*Відокремлений структурний підрозділ «Краматорський фаховий коледж
Криворізького національного університету»*

ВИКОРИСТАННЯ АФОРИЗМІВ І ПРИСЛІВ'ІВ ДЛЯ АКТИВІЗАЦІЇ РОЗУМОВО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

Під час формування знань студентів важливим є вміння викладача активізувати бажання студентів вчитися, допомогти включитись в навчальну діяльність, яка спрямована на якісне оволодіння знаннями з дисципліни, щоб бути конкурентоспроможним спеціалістом. Для виконання викладачем цього завдання важливо зацікавити студентів своєю дисципліною з першого заняття.

На підставі особистого педагогічного досвіду підтверджую, що навчати потрібно, впливаючи на всі рівні студентів: фізіологічний, емоційний, інформаційний, методичний. Мабуть в практиці кожного викладача є випадки, коли пояснення навчального матеріалу через його специфіку додає психологічного дискомфорту і може бути незрозумілим для студентів. Як результат – втрата у студентів інтересу до навчальної дисципліни і зниження ефективності занять. Тому використання на заняттях з основ менеджменту афоризмів, прислів'їв і приказок спрямоване на те, щоб запобігти такі небажані ефекти

Афоризми використовую в якості «прикраси» навчального матеріалу, іноді студентам пропоную розкрити сутність того чи іншого афоризму, ув'язати з темою заняття. Дійсно, великі і талановиті люди через свої висловлювання допомагають викладачеві навчати, виховувати, розвивати, мотивувати, налаштовувати на робочий лад студентів.

Афоризми ретельно відбираються за змістом відповідно до навчальних, розвиваючих і виховних цілей й видів заняття. Такий педагогічний засіб сприяє зацікавленості в отриманні знань студентами, формуванню у них стійких мотивів до придбання знань.

Афоризми допомагають незвично почати заняття, запросити студентів до розмови, використовуються як гумор для мотивації студентів в потрібний момент заняття.

Для засвоєння нового матеріалу підходять наступні афоризми.

- Чого не розуміють, тим не володіють. І. Гете.
- Пізнання починається з подиву. Аристотель.
- Зроби перший крок і ти зрозумієш, що не все так страшно. Сенека.

Практичні заняття можна прикрасити відповідними афоризмами.

- Вправи народжують майстерність. Тацит.
- Хто повторює старе і дізнається нове, той може бути ватажком. Конфуцій.

Прислів'я та приказки містять психо-емоційну забарвлену форму, що враховує менталітет і моральні цінності нашої нації. Використання перлин народної мудрості у процесі навчання є важливими навчальним і мотиваційним факторами, а також сприяє національно-патріотичному вихованню молоді.

Прислів'ями та приказками на заняттях можна «проілюструвати» навчальний матеріал, який викладається або узагальнити його в короткій формі.

Наприклад:

- гуртом і батька легше бити. Один дуб у полі – не ліс (мета створення організації).
- Одна голова добре, а дві – краще (функціональна організаційна структура управління).
- Час – гроші (принцип економізації дій).
- Людина без друзів, що дерево без коріння. Діло майстра величає. Добре роби й добре буде. Хто багато робив, той багато знає. (теорія потреб А.Маслоу).
- Який піп – такий прихід. До булави треба й голови. Погано тому селу, де голова без голови. Хто собою керувати не вміє, той й і другого на розум не наставить (управління персоналом).
- Сварка до добра не доводить. Де незгода, там часто шкода. Легше сварки уникати, ніж її припиняти. (конфлікти і стреси).

Як домашнє завдання студентам пропонується не тільки опрацювати навчальний матеріал, але й підібрати прислів'я чи приказки, які максимально відповідають темі заняття або фрагменту навчального матеріалу.

В якості висновку треба сказати, що студентам подобається використання афоризмів, прислів'їв й приказок в процесі опанування навчального матеріалу, вони підтверджують – це дійсно допомагає краще засвоювати нові теми й розвиває їх розумово-пізнавальну діяльність, а ще звертають увагу, що навчальний процес стає більш яскравим і цікавим.

УДК 316.34 + 316.4.06 + 378.11

Ткаченко Ірина Петрівна

Кандидат економічних наук, доцент

ORCID: 0000-0001-5425-5330

*Дніпровський державний технічний університет***Гуляєв Віталій Михайлович**

Доктор технічних наук, професор

ORCID: 0000-0002-4991-6250

*Дніпровський державний технічний університет***Сорокіна Людмила Миколаївна**

Кандидат соціологічних наук, доцент

ORCID: 0000-0003-4875-2896

*Дніпровський державний технічний університет***АКЦЕНТИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Постановою Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2016 року №1045 «Деякі питання виплати соціальних стипендій студентам (курсантам) закладів фахової передвищої та вищої освіти» зі змінами та доповненнями, закріплено право на отримання соціальних стипендій певних категорій здобувачів вищої освіти, які навчаються на підставі державного замовлення у закладах фахової передвищої освіти державної форми власності за денною або дуальною формою здобуття освіти, у закладах вищої освіти державної форми власності за денною формою здобуття освіти та їх структурних чи відокремлених структурних підрозділах, що не мають статусу юридичної особи, та не перебувають в академічній відпустці [1].

Станом 01.01.2025 року контингент студентів Дніпровського державного технічного університету становить 2085 осіб, з них денної форми навчання – 2012 осіб, заочної – 73 особи. Контингент аспірантів – 128 осіб, з них денної форми навчання – 125 осіб, та вечірньої форми навчання – 3 особи.

За державним замовленням отримують освіту 1165 здобувачів, з них 1109 – здобувачі першого та другого рівня освіти, 56 аспірантів. Право на отримання соціальних стипендій використовують 358 здобувачів першого та другого рівня освіти, що становить 32,3% від їх загальної кількості.

Розподіл за факультетами наступний:

- металургійний факультет 102 (28%);
- факультет машинобудування та транспортних технологій 111 (31%);
- факультет комп'ютерних технологій та енергетики 115 (32%);
- факультет економіки та соціальних комунікацій 30 (8%).

На основі зведеної таблиці заявок на виплату соціальної стипендії студентам Дніпровського державного технічного університету, які навчаються за денною формою за державним замовленням згідно з постановою КМУ від 28.12.2016 № 1045 проведено аналіз динаміки контингенту студентів, які отримують соціальну стипендію. На рисунку 1 наведено динаміку щомісячних змін контингенту студентів ДДТУ, які отримували соціальну стипендію протягом 2024 року. Динаміка цих показників засвідчує стабільне, практично без змін значення кількості студентів, які відносяться до категорії осіб з числа сиріт та позбавлених банківського піклування. Розмір виплат для такої категорії студентів становить 4794 грн. для осіб до 18 років. Та 4542 грн. для осіб від 18 років та які в період навчання у віці від 18 до 23 років втратили батьків. Практично 95% студентів відносяться до вікової категорії від 18 до 23 років. Всі інші категорії студентів, які навчаються за денною формою за державним замовленням отримують соціальну стипендію в розмірі 1180 грн. В кінці року нараховується індексація стипендій, що призводить до збільшення їх розміру.

Найбільша кількість студентів, які отримують соціальну стипендію відноситься до категорії «Учасники бойових дій» та «Діти учасників бойових дій». Загальна кількість здобувачів освіти, які отримують соціальні стипендії зростає за рахунок збільшення саме цієї категорії студентів.

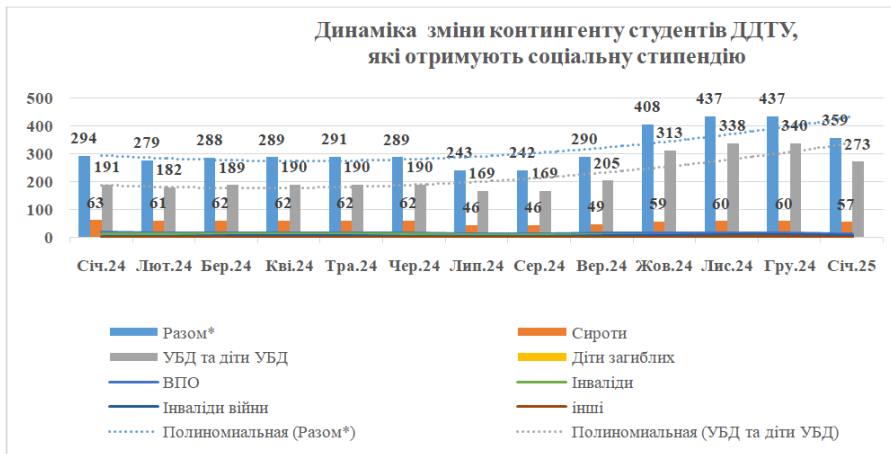

Рис. 1. Динаміка зміни контингенту студентів ДДТУ, які отримували соціальну стипендію протягом 2024 року

Протягом аналізованого періоду кількість студентів цієї категорії зменшилась станом на 01.07.2024 року зі 191 особи до 169 осіб, що пояснюється, в першу чергу, завершенням навчання студентів-бакалаврів. Однак, протягом вересня - листопада їх кількість зросла з 205 осіб до 340 осіб.

Станом на 01.01.2025 року кількість студентів цієї категорії скоротилась до 273 осіб, в першу чергу, через завершення навчання магістрантів. У порівнянні з 01.01.2024 року кількість студентів цієї пільгової категорії зросла на 82 особи, або на 43%.

Відбулися структурні зміни кількості студентів пільгових категорій. Так, на початок аналізованого періоду питома вага студентів, які отримують соціальну стипендію відноситься до категорії «Учасники бойових дій» та «Діти учасників бойових дій» становила біля 65-66%, на кінець аналізованого періоду – 76-77%.

Питома вага студентів, які відносяться до категорії осіб з числа сиріт та позбавлених банківського піклування становила на початок аналізованого періоду близько 20-22%, на кінець аналізованого періоду – 13-15%. Незначно скоротилась кількість студентів категорії внутрішньо переміщених осіб та інвалідів, однак зросла кількість студентів категорії інвалідів війни.

Протягом 2024 року здійснено виплат на суму 7136,76 тис. грн. Виплати студентам, які відносяться до категорії осіб з числа сиріт та позбавлених банківського піклування становили 3230,48 тис. грн. (45,3%).

Виплати студентам, які отримують соціальну стипендію та відносяться до категорії «Учасники бойових дій» та «Діти учасників бойових дій» становили в 2024 році 3352,05 тис. грн. (46,97%). Однак, як свідчать дані наведені на рисунку 2, таке співвідношення не було постійним.

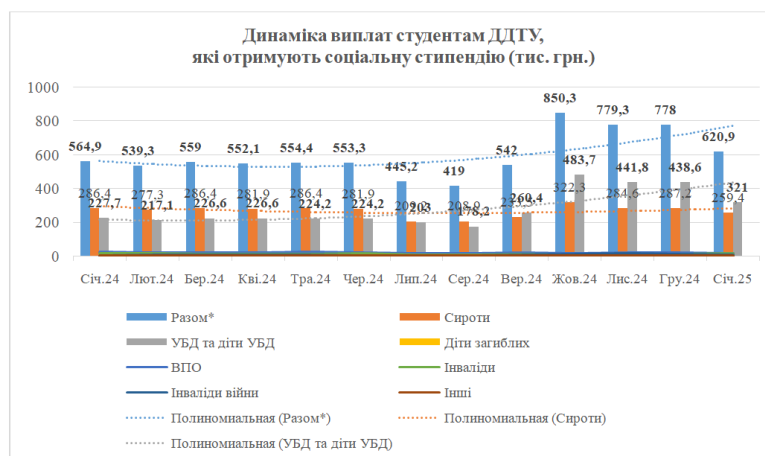

Рис. 2. Динаміка виплат студентам ДДТУ, які отримували соціальну стипендію протягом 2024 року

Слід зазначити, що розмір стипендій студентів, які відносяться до категорії осіб з числа сиріт та позбавлених банківського піклування перевищує розмір стипендій студентів інших категорій в 3,8 рази, на початок аналізованого періоду питома вага стипендій студентів, які відносяться до категорії осіб з числа сиріт та позбавлених банківського піклування в структурі виплат становила 50-51% на початок періоду та 36-37% на кінець аналізованого періоду.

Структура соціальних виплат студентам пільгових категорій за 2024 рік наведена на рисунку 3. На рисунку 4 наведено структуру соціальних виплат студентам пільгових категорій в січні 2025 року.

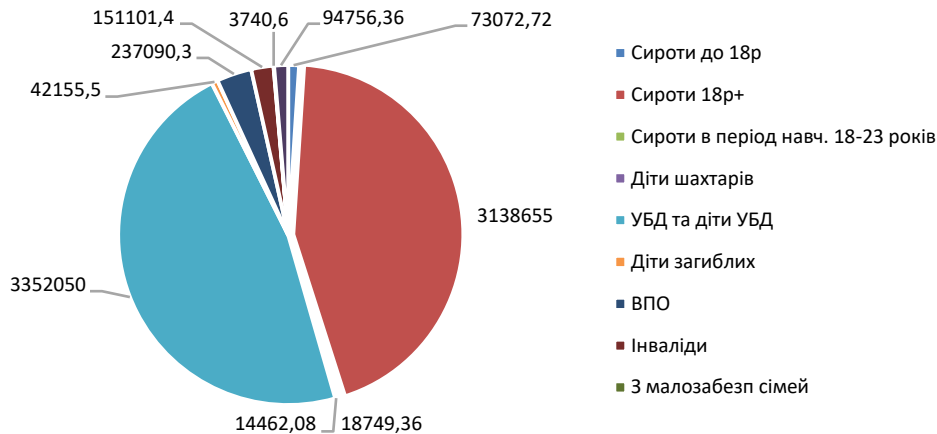

Рис. 3. Структура соціальних виплат студентам пільгових категорій ДДТУ (грн) за 2024 рік

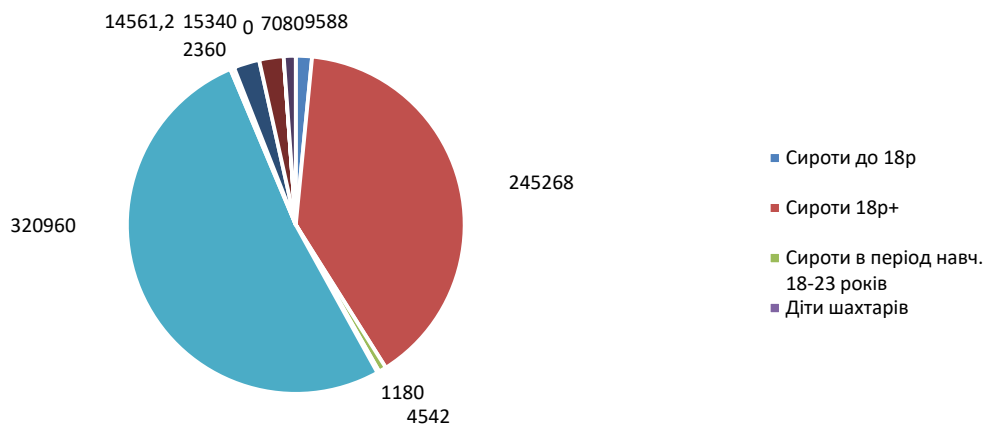

Рис. 4. Структура соціальних виплат студентам пільгових категорій ДДТУ в січні 2025 року

Дані інфографік підтверджують висновки. Питома вага виплат студентам, які отримують соціальну стипендію та відносяться до категорії «Учасники бойових дій» та «Діти учасників бойових дій» в загальній структурі зростає з 40-41% на початок 2024 року до 56-57% на кінець року. Чинником таких структурних зрушень є зростання кількості студентів, які відносяться до категорії «Учасники бойових дій» та «Діти учасників бойових дій» на 43%.

Слід зазначити, що така зміна структури соціального забезпечення студентів пільгових категорій вказує на необхідність підвищення активності в профорієнтаційній роботі з метою максимального залучення абітурієнтів з числа учасників бойових дій, особливо на спеціальності, які затребувані зараз та будуть затребуваними у відбудові повоєнної економіки нашої країни.

Також слід враховувати, що держава підтримує цю категорію здобувачів освіти не лише соціальними виплатами, а й фінансуванням підготовки майбутніх фахівців у навчальних закладах. Тобто навчальні заклади, які залучають на навчання абітурієнтів з числа учасників бойових дій диверсифікують джерела фінансування своєї діяльності, а відтак і джерела свого розвитку та можливості бути конкурентоспроможними на ринку освітянських послуг.

Джерела.

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2016 року №1045 «Деякі питання виплати соціальних стипендій студентам (курсантам) закладів фахової передвищої та вищої освіти». URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1045-2016-%D0%BF#Text>(дата звернення 219.11.2024).

Четверіков Олександр Феодосійович

ORCID: 0009-0000-5794-9899

Державний навчальний заклад «Професійний ліцей м. Українки»

РОЛЬ ПЕДАГОГІКИ В УКРАЇНСЬКІЙ ЕКСТРЕМОЛОГІЇ

Зростання ризиків екстремальних ситуацій вимагає нових педагогічних підходів у сфері української екстремології. Сучасний світ потребує фахівців, здатних навчати людей діяти в умовах стресу та небезпеки. Формування та розвитку необхідних навичок та знань через педагогіку є важливим чинником підготовки до екстремальних та нестандартних ситуацій. Ключові слова: українська екстремологія, екстремоцентричний підхід, педагогіка.

Новизна дослідження: У роботі розглядається роль педагогіки в контексті української екстремології, визначаються ключові педагогічні принципи та методи, які сприяють підготовці людей до ефективного реагування на екстремальні ситуації. Особливу увагу приділено інноваційним підходам до навчання та тренувань.

Практичне значення: Пропонуються конкретні методи та рекомендації для педагогів, які працюють у сфері екстремальної підготовки. Представлені моделі навчання допоможуть ефективно формувати навички реагування та виживання в кризових умовах.

Обговорення. Педагогіка відіграє важливу роль у підготовці людей до адаптації та дій в нестандартних та екстремальних ситуаціях. Напрями її впливу є, навчання конкретним навичкам виживання: перша допомога, евакуація, використання засобів індивідуального захисту та інше. Формування психофізичної стійкості, це розвиток саморегуляції та стресостійкості. Розвиток комунікаційних навичок, ефективна взаємодія в умовах небезпеки. Вироблення навичок аналізу, синтезу ситуацій та швидке прийняття результативних рішень. Використання симуляцій та моделювання, під час тренувань, як ключового методу навчання. Формування культури безпеки та відповідальності за власне життя та життя оточуючих здоров'я.

Педагогічні принципи в екстремології

Системний підхід, навчання повинно враховувати різні типи екстремальних ситуацій, основа є виживання. Практико орієнтовний, акцент на тренуваннях та відпрацюванні навичок. Теоретична основа, вивчення закономірностей поведінки у нестандартних та екстремальних ситуаціях. Психологічна готовність, підготовка до високого рівня стресу та навантажень. Командна робота, розвиток навичок колективної взаємодії та комунікації. Оцінювання знань та навичок, аналіз дій, на основі цього постійне вдосконалення навчального процесу. Моделювання реальних сценаріїв, використання симуляцій екстремальних умов.

Методи педагогічної підготовки. Симуляції та рольові ігри, відтворення екстремальних сценаріїв. Технології віртуальної реальності, один із новітніх напрямків навчання у критичних ситуаціях. Етапне тренування, поступове ускладнення теоретичних та практичних завдань. Комплексні практичні вправи, це інтеграція різних навичок у навчальний процес. Аналіз історичних прикладів, потрібно розглядати реальні кризові ситуації для засвоєння уроків минулого та використовувати в тренуваннях. Спеціалізовані курси, тренінги та семінари для формування компетенцій у вузькопрофільних сферах. Емоційний контроль, тренування психологічної стійкості.

Практичні рекомендації для педагогів:

- Робити акцент на практичних навичках, наприклад використання моделі «AR-SA-PA-AA» [3].
- Використовувати інтерактивні методи навчання.
- Формувати командні навички у навчальному процесі.
- Використовувати різні технології для моделювання небезпечних ситуацій.

- Навчати учнів аналізувати ризики та приймати зважені рішення.
- Організувати інтерактивні сценарії для зацікавлення учнів.
- Забезпечувати постійний зворотний зв'язок та аналіз результатів навчання.

Висновок. Розвиток педагогічних підходів в українській екстремології є важливим напрямком, який сприяє ефективному навчанню та підготовці людей до адаптації та дій у нестандартних та екстремальних ситуаціях. Використання системних методів, інноваційних технологій та екстремоцентричного підходу дозволяє підвищити рівень безпеки та готовності до надзвичайних обставин.

Джерела.

1. Четверіков О. Ф. Українська екстремологія: інноваційні підходи та соціокультурний контекст // Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». 2025. № 1. <https://doi.org/10.25313/2520-2057-2025-1-10670>
2. Васечко О. О., Четверіков О. Ф. Екстремологія: поведінковий та кількісний аспекти // Статистика України. 2020. № 1. С. 24-34. УДК 311.21:167.7-022.257.
3. Четверіков О. Ф. Модель «AR-SA-PA-AA»: від теорії до практики в українській екстремології // Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». 2025. № 2. <https://doi.org/10.25313/2520-2057-2025-2-10729>
4. Четверіков О. Ф., Щоб у разі небезпеки діяти раціонально, потрібно мати відповідні знання і навички // Урядовий кур'єр від 27.05.2020. URL: <http://www.ukurier.gov.ua> (дата звернення 12.01.2025 р.)

Григоренко Валерія Леонідівна

Кандидат педагогічних наук, доцент

ORCID: 0000-0002-4520-3712

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди

РОЗВИТОК НАВИЧОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЯК ОСНОВА ВИКОРИСТАННЯ ІІІ У НАКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Сучасний світ характеризується стрімким розвитком інформаційних технологій, серед яких штучний інтелект (ІІІ) займає провідне місце. Сьогодні ІІІ перетворився на одну з найважливіших технологічних змін ХХІ століття, суттєво впливаючи на різні сфери, зокрема й на наукову діяльність.

Використання ІІІ в освітньому процесі та дослідницькій діяльності відкриває нові можливості для здобувачів освіти, спрощуючи аналіз даних, генерацію ідей та систематизацію інформації. Однак поряд із численними перевагами через необдумане використання матеріалів, згенерованих ІІІ, у наукових дослідженнях здобувачів постають ризики отримання неточних або упереджених результатів, які можуть спотворити науковий аналіз. Крім того, можливе порушення авторських прав, академічної доброчесності тощо. Відповідно, зростає потреба у розвитку навичок критичного мислення здобувачів освіти як основи для аналізу продуктів роботи штучного інтелекту з точки зору достовірності, релевантності, об'єктивності та доречності їх використання в студентських наукових роботах.

Сьогодні у вітчизняній і зарубіжній науковій спільноті тривають активні дискусії щодо використання технологій ІІІ в освітній і науковій діяльності, їхнього впливу на етичні аспекти наукових досліджень і відповідального застосування у науковій сфері (Г. Веселовська, В. Власенко, М. Клименко, А. Коломієць, О. Коновал, Н. Кохан, О. Кушнір, О. Лисенко, І. Малицька, М. Мар'єнко, О. Пінчук, В. Расюн, Т. Яровой, S. Awasthi, C. Rodgers, Y. Soni та інші), що актуалізує проблему підготовки здобувачів освіти до ефективного використання таких технологій в освітньому процесі та подальшій професійній діяльності.

Мета цієї публікації – розглянути можливості застосування ІІІ у студентській дослідницькій діяльності та обґрунтувати необхідність розвитку навичок критичного мислення у здобувачів освіти для оцінки достовірності й об'єктивності результатів, отриманих за допомогою ІІІ.

Сучасна законодавча база, як на міжнародному рівні, так і в Україні, створює передумови для ефективного застосування ІІІ в освітньому процесі, зокрема й у студентській дослідницькій діяльності. Організація економічного співробітництва та розвитку у листопаді 2023 року ухвалила таке визначення штучного інтелекту – це машинна система, яка для досягнення явних або неявних цілей робить висновки на основі отриманих вхідних даних, генеруючи вихідні дані, такі як прогнози, контент, рекомендації або рішення, що можуть впливати на фізичне або віртуальне середовище [6]. Це формулювання акцентує увагу на здатності ІІІ-систем робити узагальнення і приймати рішення, базуючись на аналізі даних та попередньому досвіді, що робить ІІІ цінним дослідницьким і навчальним інструментом. Однак, ефективність використання ІІІ у цих царинах залежить від ретельно продуманого правового регулювання. Європейський Союз, наприклад, у «Регламенті щодо штучного інтелекту» надає чіткі критерії, за якими система ІІІ повинна демонструвати автономність, адаптивність та прозорість при генеруванні висновків [4]. Дотримання цих критеріїв має

забезпечити високий рівень відповідальності та безпеки при використанні технологій у різних сферах діяльності, у тому числі і в освіті та дослідницькій діяльності.

Україна працює над законодавчим обґрунтуванням принципів застосування ШІ в освіті і науці. Згідно з Концепцією розвитку штучного інтелекту в Україні (2020 р.), ШІ розглядається як комплекс інформаційних технологій, які забезпечують виконання складних завдань за допомогою наукових методів дослідження та алгоритмів обробки даних, отриманих або створених у процесі роботи [2], що підкреслює здатність автоматизованих систем брати на себе окремі функції людського інтелекту. Міністерство освіти і науки України спільно з Міністерством цифрової трансформації України у 2025 році підготували проєкт інструктивно-методичних рекомендацій з упровадження та вживання технологій штучного інтелекту в закладах освіти, спрямований на поширення принципів відповідального та етичного його використання [5]. Реалізація цих рекомендацій має на меті трансформувати українську освіту, зробивши її більш інноваційною та адаптованою до сучасних технологічних викликів.

Як зазначають М. Мар'єнко та В. Коваленко, ШІ тісно пов'язаний з концепцією відкритої науки, що передбачає доступність наукових знань, досліджень, даних і технологій для всіх зацікавлених осіб, зокрема через обробку величезного масиву наукової інформації та використання розумних даних (SMART-дані); дозволяє систематизувати, шукати та аналізувати результати, що значно покращує доступність даних і забезпечує їх відповідність принципам FAIR (Findable, Accessible, Interoperable, Reusable), дозволяє глибше та точніше відтворювати результати відповідно до заданих алгоритмів [3, с. 50].

Важливими питаннями, які постають при використанні ШІ в освіті та науковій діяльності, є конфіденційність, приватність, справедливість, безпека, академічна доброчесність і достовірність інформації. У цьому контексті цінним є формування в системі освіти покоління дослідників, здатних свідомо та етично використовувати ШІ, а також готових реагувати на етичні виклики, що можуть виникнути в процесі освітньої і наукової діяльності. Безумовно, необхідно враховувати соціальні наслідки використання ШІ та його потенційний вплив на здобувачів освіти, викладачів і освітній процес. У зв'язку з цим, як зазначають науковці, важливою є розробка етичних принципів і стандартів застосування цих технологій у наукових дослідженнях з урахуванням національних та міжнародних норм. Такий підхід дозволяє не лише забезпечити ефективність використання ШІ, а й мінімізувати етичні ризики, що можуть виникати у процесі наукової роботи [1, с. 2].

У процесі інтеграції технологій у дослідницьку роботу здобувачів важливо знайомити їх з етичними аспектами застосування ШІ в освіті та науці, що сприятиме формуванню відповідального ставлення до технологій, а встановлення чітких правил щодо їх використання в наукових роботах допоможе уникнути плагіату та інших порушень. Необхідно також розвивати в них навички критичного мислення, що дасть змогу ефективно використовувати ШІ, зберігаючи академічну доброчесність. Імплементация курсів та тренінгів з розвитку навичок критичного мислення в освітні програми допоможе здобувачам навчитися аналізувати та оцінювати інформацію, згенеровану ШІ, що є основою для виявлення і виправлення неточностей та упереджень.

У цілому, можемо стверджувати, що з появою ШІ у сфері освіти та науки постає проблема критичного оцінювання отриманої інформації. Автоматизовані системи здатні генерувати великі обсяги текстових матеріалів, проте вони не завжди гарантують достовірність і глибину аналізу. Тому вміння здобувачів освіти критично мислити стає невід'ємною компетенцією, що дозволяє уникати сліпого копіювання результатів ШІ, формувати власні обґрунтовані висновки та дотримуватися етичності використання даних у наукових дослідженнях.

Джерела.

1. Бердо Р. С., Расюн В. Л., Величко В. А. Штучний інтелект та його вплив на етичні аспекти наукових досліджень в українських закладах освіти. *Академічні візії*. 2023. Вип. 22. С. 1-10. URL: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/469>
2. Концепція розвитку ШІ в Україні, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80#Text>
3. Мар'єнко М., Коваленко В. Штучний інтелект та відкрита наука в освіті. *Фізико-математична освіта*. 2023. Т. 38, № 1. С. 48-53. URL: <https://doi.org/10.31110/2413-1571-2023-038-1-007>
4. Новий Регламент (ЄС) 2024/1689 від 13 червня 2024 року щодо штучного інтелекту URL: <http://pakharenko.ua/novij-reglament-yes-20241689-vid-13-cherვნya-2024-roku-shhodo-shtuchnogo-intelektu/>
5. Як використовувати штучний інтелект у шкільній освіті: презентовано проєкт рекомендацій Електронний ресурс / Кабінет Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/yak-vykorystovuvaty-shtuchnyi-intelekt-u-shkilnii-osviti-prezentovano-proekt-rekomendatsii>
6. OECD. Explanatory Memorandum on the Updated OECD Definition of an AI System. OECD Artificial Intelligence Papers. March 2024. No. 8. URL: <https://www.oecd.org/publications/explanatory-memorandum-on-the-updated-oecd-definition-of-an-ai-system-623da898-en.htm>

Культура, мистецтво та гуманітарні науки

УДК 094:821.161.2-2]:027.7:378.4(477.54-25)

Полякова Юліана Юрївна

ORCID: 0000-0002-4581-6543

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

МАЛОВІДОМА УКРАЇНЬСЬКА ДРАМАТУРГІЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТЬ У
ФОНДІ БІБЛІОТЕКИ КАРАЗІНСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ: ЖАНРОВО-ТЕМАТИЧНИЙ АСПЕКТ

В статті подано жанрово-тематичний аналіз творів маловідомих українських драматургів ХІХ – початку ХХ ст. Проаналізовано шляхи надходження книг до бібліотеки Каразінського університету. Ключові слова: драматургія, жанри, тематика, бібліотека, фонди.

Під час укладання каталогу «Україномовна книга» ми звернули увагу на кількісний та якісний склад творів українських драматургів, в тому числі тих, п'єси яких не мали довгої та цікавої сценічної історії. Їхня вторинність, з одного боку, свідчила про успіх сюжету чи форми, з іншого – поглиблювала та розвивала цей сюжет. Відіграло певну роль і те, що попит був, а видань самих творів не було. Якщо дивитись на більшість цих творів не як на наслідування, а як на варіації на задану тему, то жанрово-тематичне поле української драматургії видається достатньо різноманітним.

Окрім чисельних переробок прозових творів, до репертуару українського театру ХІХ ст. нього входили й оригінальні твори не дуже відомих наразі драматургів, в тому числі – акторів українських труп. Як відомо, в усі часи п'єс пишеться багато (кожен актор достеменно знає, як написати гарну п'єсу), але нащадки пам'ятають лише про одиниці з них, вважаючи інших лише епігонами. Тому проблема вивчення цих творів – це й проблема культурного середовища, читацького та глядацького рівня, попиту на драматичні твори різних жанрів та тематики. Це розуміли ще сто років тому такі літературознавці, як, наприклад, Сергій Єфремов, який був головою комісії по виданню матеріалів з історії української драматургії при ВУАН. Саме за його підписом у 1925 р., в період розквіту політики українізації, в газеті «Культура і побут» (додаток до «Вістей ВУЦВК»), була надрукована план-анкета, яку супроводжувало пояснення: «Українська драма творилася в надзвичайно тяжких цензурних обставинах: близько 700 п'єс укр. драматургів не побачили світу в свій час завдяки обережності рос. цензури. Деякі життєздатні п'єси хоч у зміненому вигляді пробіли таки собі дорогу, отже ж величезна сила їх до цього часу ще складає лише дорогоцінний скарб матеріалів до історії укр. драми, а разом і громадського руху. <...> Комісія ВУАН по виданню матеріалів до української драми звертається всього укр. громадянства із щирим закликом. Вона друкує список українських драматургів, що про них знайдено тепер цікаві цензурні матеріали, і прохає самих авторів, або родину їх, або тих, що знали їх, подати які маються, хоч і найдрібніші відомості» [6]. Серед імен, які вказані у газеті, ми знаходимо такі, як Г. Бораковській, Д. Дмитренко, О. Грабина, Л. Манько, М. Сластін, О. Суходольський, С. Зіневич, Г. Ващенко, Л. Яновська та інші – відомі, маловідомі і зовсім нікому не відомі. Інколи в цьому переліку окремо вказані справжні прізвища та псевдоніми (Гнат Галайда і Гнат Хоткевич).

Працюючи над каталогом, ми виявили деякі твори українських драматургів, що потупили до нашої бібліотеки протягом ХІХ-ХХ століть. Відразу маю сказати, що цей книжковий масив не може бути полем статистичного аналізу, бо комплектування фонду українською літературою проходило спорадично. До 1917 р. Університет не мав змоги витрачати на це кошти. Дещо ми отримали разом із бібліотеками вчених-філологів, подарованих університету, отриманих у спадок (від філолога М. І. Сухомлинова) або куплених у нащадків (зокрема, у нащадків О. О. Потєбні). Окрім дарів (інколи бібліотеці, інколи – попереднім власникам зібрання). Це були також надходження з книгозбірень приватних осіб, що емігрували з України, або з бібліотек установ, розформованих у 1920-ті-1930-ті роки (таких, як Всеукраїнська асоціація марксистсько-ленінських інститутів, що припинила свою діяльність у 1936 р.). Переводячи до фонду ЦНБ маловідому широкому загалу українську художню літературу, тодішні співробітники орієнтувалися виключно власним смаком та ерудицією. Деякі з цих творів пізніше увійшли до окремих колекцій відділу книжкових пам'яток, рідкісних видань та рукописів.

При опрацюванні драматургії не дуже відомих ми зверталися перемови В. Шубравського до збірки «Українська драматургія першої половини ХІХ ст.» [23], в якій автор характеризує основні твори вказаного періоду, до монографії М. Зерова [7], а також до новітніх досліджень – зокрема, до видань з історії театру [8] та

літератури [9]. Зверталися ми й до сучасних досліджень творів українських драматургів [15]. Став у пригоді також бібліографічний посібник М. Комарова «Українська драматургія», який до нашого часу не втратив своєї актуальності [11].

Тож, поряд з чисельними виданнями Котляревського, Квітки-Основ'яненка, Костомарова, Франка, Шевченка, П. Куліша, Старицького, Кропивницького, Карпенка-Карого, Винниченка, Лесі Українки до фонду бібліотеки увійшли твори менш відомих авторів, зокрема Степана Писаревського (Стецька Шерепері), Якова Кухаренка, Івана Вітошинського, Романа Андрієвича, Івана Нордеги (М. Стеценка), Дмитра Мороза, Олександра Цися, Петра Шохіна (Кузьми Шаповала), Дмитра Старицького, Степана Карпенка, Володимира Александрова, Корнила Устіяновича та інших авторів, п'єси яких не мали значної та цікавої сценічної історії, але все ж таки періодично виставлялися українськими трупамі, зокрема, й тими, що до 1917 р. гастролювали у Харкові. Зрозуміло, що з підвищеною увагою ми ставилися до творів, написаних вихованцями Харківського університету.

Особливості драматургії полягають також в тому, що видання творів, як правило, відбувається значно пізніше за написання та постановку їх на сцені й свідчить про літературне, а не театральне визнання (віддати шану покійному автору, зберегти для нащадків твір, який був не дуже відомий за життя автора тощо). Драматична література, частіше розходила у рукописах, передавалася від однієї мандрівної трупи до іншої.

Так, наприклад, твір Дмитра Дмитренка «Кум-мірошник, або Чорт у кухні» вперше був виставлений на сцені харківського театру 3 березня 1850 р. в бенедіс відомого актора Карпа Соленика. А надруковано п'єсу вперше лише 1884 р. у Києві окремим виданням під назвою «Кум-мірошник, або Сатана у бочці» за авторством Дмитренка (без імені) і відтоді не раз передруковувалася з неправильним ім'ям «Василь» [5]. Дослідження долі українського актора і драматурга, зокрема, виявлення його справжнього імені подано у ґрунтовній статті Р. Пилипчука [16].

Всім відома велика роль драматургії Котляревського в створенні драматургії початку XIX ст. При цьому у зв'язку з «Наталкою Полтавкою» обов'язково згадується «Козак-стихотворец» Олександра Шаховського, з яким полемізував Котляревський. До речі, твір Шаховського має досить такий підзаголовок: «анекдотическая опера водевиль в одном действии». Тому закидання у недостовірності видаються недоречними: хто шукає достовірності в анекдоті? В бібліотеці ХНУ імені В. Н. Каразіна зберігається друге видання цього твору, що побачило світ у 1817 р. (перше було у 1815 р.) [21].

Взагалі жанрове визначення багатьох українських драматичних творів першої половини XIX ст. належить, як правило, самим авторам. Найчастіше воно пов'язано з музикою: «опера», «опера-водевіль», «комедіоопера», «оперета» (інколи в буквальному значенні – маленька опера), водевіль, оскільки музично-драматичні твори українських письменників розвивали ліричну або ж комедійну лінію на основі народних мелодій та пісень.

Великий успіх «Наталки-Полтавки» також був пов'язаний з її ліричністю, народною пісенністю, гумором. Не дивно, що Котляревський мав достатньо наслідувачів. А вже довголіття кожної нової варіації на задану тему залежало від обдарованості автора та можливості внести щось нове до сюжету та характерів.

Зокрема, ще у 1820-ті роки драматургія Котляревського вплинула на творчість Василя Гоголя-Яновського (1777-1825), батька Миколи Гоголя. На початку 1820-х років він створив домашній театр у с. Кибинцях, у маєтку свого родича Д. П. Трощинського, написавши для цього театру кілька п'єс, в яких грав сам. Цілоком дійшла о нас лише комедія «Простак, або хитрощі жінки, перехитрені москалем» («Простак, или хитрость женщины, перехитренная солдатом») (написана у 1820-х рр., опублікована лише 1862 р. у журналі «Основа») [4]. Сюжет її дещо схожий на сюжет «Москаля-чарівника» (невідомо до сих пір, який твір написаний раніше). При цьому у водевілі В. Гоголя персонажі мають навіть іншу мотивацію вчинків. Якщо Тетяна зустрічає і частує Фінтика тільки для того, щоб поглумитися над ним, то кохання Параски з дяком сприймаються зі співчуттям. Позбавлений широких соціальних узагальнень, водевіль В. Гоголя сприяв подальшому розвитку реалістичної комедії.

Під значним впливом Котляревського були написані пізніше водевілі «Бой-жінка» Квітки-Основ'яненка, твори Тополі та Кухаренка.

Драма Я. Кухаренка «Чорноморський побит», написана в 1836 р. (побачила світ у журналі «Основа» за 1861 р.), була тематично близькою до «Наталки Полтавки» та «Сватання на Гончарівці». В основі її лежить та ж, по суті, драматична колізія, що й в «Наталці-Полтавці» Котляревського. Вдова Драбиниха прагне видати свою доньку Марусю проти її волі за підстаркуватого, але заможного Харька Кабицю. Маруся ж кохає простого козака Івана Прудкого, який змушений на деякий час виїхати з військом. Героїня – рішуча, волелюбна, впевнена у своїх вчинках дівчина (як і Наталка Полтавка). Глядач і читач розумів, що вона має власне уявлення про жіноче щастя і буде його відстоювати. У праці «Нове українське письменство» Микола Зеров зауважував:

«Нову рису у фабулі «Чорноморського побиту», порівнюючи з «Наталкою», становить дискредитація і згнєблення багатого претендента. Оборонці женихової справи приводять на очі Марусиної матері дівчину Килину, яку занапастив Кабиця, і, підпоївши Кабицю перед вінчанням, виправляють з ним до церкви замість Драбинівни Марусі занапашену Килину. П'єса закінчується поворотом козаків і з ними Івана Прудкого...» [7]. Ми маємо видання твору, яке увійшло до збірки 1880 р. [12].

Продовжуючи бурлескуну традицію інтермедій, українська драматургія, між тим, у 1830-40-ві роки зазнала значного впливу романтизму, витокami якого теж була народна творчість – пісні, думи, балади. Тому, хоча сюжети драматичних творів показували народне життя, лірична лінія, опис почуттів головних героїв перетиналася з поезією романтиків. Адепти романтизму плекали культ почуттів, а не розуму, охоче зверталися до народної творчості, наполягали на відродженні історичної свідомості, дещо ідеалізуючи історію. Український романтизм сперечався не з класицизмом і просвітництвом, а з традицією бурлеску і травестії. У становленні романтизму в літературі важливу роль відіграла харківська школа романтиків (гуртки І. Срезневського, в яких сформувався світогляд поетів Л. Боровиковського, О. Шпигоцького, А. Метлинського, М. Костомарова та С. Писаревського).

Саме поєднання національного побутового комізму, історизму та ліричного романтизму почуттів приваблювало митців у творах Миколи Гоголя (саме тому ми маємо таку кількість переробок таких його творів, як «Ночь перед Рождеством», «Вечернакануне Івана Купала» (М. Старицького, М. Кочубея, О. Шабельської, Г. Бораковського та інших). У збірці «Вечорах на хуторі біля Диканьки» М. В. Гоголя читачі з захопленням сприймали талановито виписані народні звичаї та повір'я. Однак його послідовники (К. Тополя, С. Шереперя) вже не мали такого успіху. І справа тут не тільки у відсутності великого таланту. Автори старанно вводили до п'єс побутові сцени та обряди, але мало хто зміг підпорядкувати фольклорний матеріал художній доцільності, зробити не просто етнографічну ілюстрацію, а самостійний твір з власним завданням.

Зокрема, досить слабкою виявилася п'єса Стецька Шерепері (Степана Писаревського) «Купала на Івана» [22]. Як відомо, драматург і поет Степан Писаревський (1780?-1839) був православним священником на Харківщині, що, до речі, зовсім не рідкість серед українських письменників. Справа в тому, що, попри усталену думку, вони мали досить високий культурний рівень і непогану гуманітарну освіту.

Цікаво, що книга, яку ми маємо у своєму фонді, вийшла у друкарні університету вже після смерті драматурга. Автор на титульному аркуші, що в ній обряди Купала та весілля «подано, як водяться вони в українців, у справжньому їх вигляді з національними піснями» [22, с. 2]. Саме тут вперше в українську літературу вводиться опис обряду Купала. Та й зображення весілля займає цілу дію, яка не дуже органічно в'яжеться з композиційно-сюжетною лінією всього твору. Фольклорний матеріал, що мав слугувати розкриттю ідейного змісту п'єси, виходить у Писаревського на перший план і відволікає увагу глядача.

Вплив романтизму відчула на собі й українська історична драматургія, яку було започатковано творами Миколи Костомарова, який підходив до минулого не тільки як історик, але й як поет. Але твори Костомарова – це, скоріше, лезедрами (тобто, драми для читання), вони в той час не знайшли сценічного втілення. Тому вважається, що перша історично-побутова драма, що прийшла на сцену, це – «Назар Стодоля» Т. Шевченка (1843). І в ній, і в інших творах драматургії 30-60-х років значне місце посідала тема козацтва, Запорізької Січі. В цьому проявилася ностальгія за вільним героїчним минулим. Крім вже згаданого «Чорноморського побиту на Кубані» Я. Кухаренка, це «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського (виданий 1863 р.), «Послідній кошовий запорожський» Д. Старицького (виданий 1865 р.).

Дмитро Михайлович Старицький (1805-1871) – український театральний діяч, режисер-аматор і драматург, родич Михайла Старицького. Він, полишивши військову службу, організував аматорський театр у Чернігові та Полтаві. Драма «Послідній кошовий запорізький» входила до репертуару полтавського, чернігівського та інших театрів. Ми маємо видання, що побачило світ у Полтаві 1865 р. [18]. З нього видно, що у Дмитра Старицького любовна лінія майже повторює сюжет «Наталки Полтавки», а тлумачення історичних подій подано в рамках офіційного погляду на козацтво як на розбійників, що потребують угамування та злиття з російською регулярною армією.

Історична драматургія розвиває також теми Давньої Русі, тему селянських повстань проти польського панування тощо. З'являються віршовані трагедії «Олег Святославич Овруцький» (1876) і «Ярополк I Святославич» (1877) Корнила Устияновича, драми «Колії» П. Куліша (1860), «Гаркуша» О. Стороженка (1863).

Протягом багатьох десятиліть одним із провідних в українській драматургії XIX ст. був жанр комедії зі співами й танцями (дуже схожою на європейський водевіль). Своєрідність українського водевілю тісно пов'язана з народною культурою: сюжети з життя простих селян, характер гумору, фольклорні запозичення. Драматизм

проявлявся найчастіше у співчутті до жінки непростой долі, змушеної або виборювати право на кращу долю, або користися обставинами.

У 1850-х роках драматичні твори не тільки друкувалися окремими виданнями, але й входили до альманахів та колективних збірок. Наприклад, до збірки «Кунволія Кійівської України», що видав у 13 книгах Григорій Карпенко Санкт-Петербург, 1851). Зокрема, до книги 3-ої увійшла «побрехенька в льщєдїствї» «Пан Сюсюрченко» Романа Андрієвича [2]. У творі вперше в українській драматургії зображено представника провінційного заможного селянства, яке прагнуло перейняти панські звичаї, жити за прикладом столичного дворянства (такий собі пан Журден). Те, що надруковано у «Кунволії» і визначено автором у жанровому плані як «побрехенька» – насправді коротенький жарт.

У 1860-ті часи розвиток театру – професійного та аматорського, спонукав багатьох авторів до написання п'єс, більшість з яких не дійшла до наступних поколінь. Як писав літературознавець А. Козлов у книзі «Зародження і розвиток української драматургії»: «І хоча названі (й десятки не названих) твори багатьох інших авторів не відзначаються ні помітною художньою довершеністю, ні належною сценічністю, ні визначеністю форми, сама їх наявність і велика кількість красномовно свідчать, що в той період не писати для театру було досить важко – драматично-театральний бум оволодів свідомістю більшості грамотних і прогресивно мислячих людей» [10, с. 69].

Як відомо, на 1860-ті роки припадає початок діяльності М. Л. Кропивницького-драматурга, який поставив у своїх творах більшість актуальних питань доби, започаткував чимало нових тем, які з успіхом розробляли далі його послідовники. Зокрема, тему відповідальності за скоєний злочин, тему сплюндрованого кохання. Ця тематика, була пов'язана, з одного боку, з бажанням показати повсякденне життя колишніх кріпаків, а з другого – з сентиментальним уявленням нового покоління письменників про кохання селян. Вона була особливо популярною й серед харківських студентів-громадівців.

1860-ті роки були періодом посилення позицій українства на шпальтах газети «Харьков» (1859-1865), додатку до «Харьковских губернских ведомостей». Вона на початку 1860-х років була неофіційним органом харківської «Громади». Упродовж 1863-1864 рр. у газеті також друкувалися й драматичні твори, зокрема «Доля» М. Стеценка (І. С. Нордеги), «Сирітка» П. Ромашкевича, «Не до любові» К. Шаповала (П. Шохіна), які знов-таки широко використовували фольклорні та етнографічні джерела. Ми маємо у своєму фонді п'єси Нордеги [19] і Шохіна [20], в яких відбилися основні мотиви української мелодрами того часу: примусове одруження з нелюбом через нестатки, страждання через сплюндроване кохання, смерть з горя, помста. П'єса Кузьми Шаповала (псевдонім П. Шохіна) «Не до любові» має жанрове визначення «трагічна оперетка», що свідчить лише про наявність в ній співів, що мали підсилювати враження від вистави.

Інколи тематику п'єси визначали прислів'я та строки з пісень, в яких знайшла відображення народна мудрість. Їх використовували і Кропивницький, і Старицький, і менш відомі автори, такі, як Д. Мороз («Був кінь, та з'їздився» (1864), перше сценічне втілення здійснив 1866 р Руський народний театр у Львові), В. Александров («Не ходи, Грицю, на вечорниці»).

Володимир Александров, військовий лікар і випускник медичного факультету Харківського університету, дарував бібліотеці власні твори, такі, як, наприклад, «Не ходи, Грицю, на вечорниці» [1]. У цій драмі за сюжетом пісні легендарної української поетеси Марусі Чурай Оксана випадково отруїла коханого Гриця, бажючи приворожити його. А справжнім злодієм є Ігнат, який мріяв одружитися з дівчиною і прибирав суперника зі свого шляху.

Згодом побутово-етнографічний музичний театр корифеїв буде спиратися на драматургію, яка має справжню художню вартість. Завдяки творчості М. Кропивницького, І. Тобілевича, М. Старицького, П. Саксаганського на перший план виходить художньо-естетична концепція п'єс. Історико-романтичний, водевільний та мелодраматичний репертуар збагачується соціально-побутовою драматургією, викривальна спрямованість та просвітницька декларативність якої втілюється поки що звичними прийомами мелодрами, водевілю та фарсу.

Короткі одноактні жарти, такі, як «Суджена – не огуджена» О. Пчілки [17], «Оказія з пампушкою» Г. Бораковського [3], що так полюбили виставляти аматорські колективи, з часом теж виходять за рамки побутової тематики. Наприклад, у жарті «Безпартійний» Модеста Левицького, написаному на початку ХХ ст., йдеться про те, як жених хотів догодити батькові й дядькові нареченої, але переплутав їхні політичні уподобання [13].

Особливим явищем тогочасного театру були п'єси нової формації – твори Л. Яновської, Г. Хоткевича, С. Васильченка, Б. Грінченка, С. Черкасенка, Н. Кібальчич, Д. Марковича, А. Крушельницького, Г. Ващенко, В. Товстоноса, А. Кашенка, Т. Сулими, Л. Пахаревського, В. Самійленка. В них оновлення тематики було

пов'язано з появленням нових героїв-інтелігентів (зі своїми проблемами та уподобаннями). Ці автори мали схильність до публіцистичності описів і ремарок, до драматизації дії, деякої дидактичності реплік героїв, а також – до іронії, пародії, гротеску, що були протиставлені звичному побутовому театру.

В цьому напрямку розвивалася й провокативна філософська драматургія В. Винниченка. Зокрема, в п'єсі «Щаблі життя» (1907) Винниченко бере під сумнів християнську філософію милосердя до вбогих, вважаючи, що вона вбиває повноцінних людей. Хоча у зовнішніх вимірах ця п'єса наближається до побутової драми, персонажі її – скоріше маріонетки, втілення соціальних стереотипів, узагальнення конкретних ідей. У полеміку з Винниченком вступає Л. Яновська, яка у драмі «Nolimetangere» («Не займай мене», 1910) розвиває тему дієвості християнської моралі в сучасному світі[24].

Поруч «із драмами ідей», у професійних і аматорських трупах тогочасного українського театру активно виставлялася продукція так званих «драморобів», серед авторів якої були актори і антрепренери А. Лісовський (драматична оперета «Хома Коваль», драми «Дві сестри», «Безталанний»), К. Мирославський-Винників («Історичні картини», «Гайдамаки», «Козаче серце»), І. Тогобочний («Жидівка-вихрестка»). Попри клішованість сюжетів, схематизм дії, перенасиченість піснями й танками, такі п'єси все ж зберігали основні архетипові елементи національної традиції. Характерною в цьому плані є творчість Леоніда Яковича Манька (1863-1922), який починав як актор-аматор, потім грав у трупах М. Кропивницького, М. Старицького, М. Садовського, Г. Деркача, О. Сусліва, О. Суходольського, Д. Гайдамаки. У п'єсі «Нещасне кохання» [14] на фоні звичного сільського життя розгортається драма покинутої дівчини, яка вбиває власну дитину й йде під суд.

Здебільшого в таких п'єсах сюжет обертався навколо проблеми кохання й одруження, часто поставало питання про соціальну нерівність, яка була перешкодою щастю закоханих. Рідше з'являлися соціальні мотиви, пов'язані зі здиранством та шахрайством сільських багатіїв («Приймак» М. Сластіна, «Душоуби» І. Тогобочного та ін.). У деяких п'єсах відчувається вплив драматургії корифеїв: «Гласний» П. Козловського – явне наслідування «Мартина Борулі» І. Карпенка-Карого, «Чумак, або Сироту і осіннє сонечко пригріє» В. Вікторова-Пархомовича – драми І. Карпенка-Карого «Бурлака», «Змовини, або Оказія з шевчиком» (1890) К. Ванченка – «За двома зайцями» М. Старицького тощо.

Дослідники театру повинні розуміти, що поруч з відомими творами видатних українських драматургів існувала й інша література, автори якої не тільки наслідували зміст та форму, але й полемізували, пародіювали, навіть іронізували над відомими текстами. І попри випадковість комплектування бібліотека Каразінського університету має достатньо матеріалу аналізу та вивчення драматичних творів авторів різного ступеню обдарування.

Джерела.

1. Александров В. С. «Не ходи, Грицю, на вечерниці»: малорос. оперетка в 4 актах. Харків: Друк. ун-та, 1873. [2]. 61 с., 28 с. нот.
2. Андрієвич Р. План Сюсюрченко // Ландыши Киевской Украины = Кунволия Київської України: в 13 кн. Санкт-Петербург, 1851. Кн. 3. С. 4151.
3. Бораковский Г. М. Оказія з пампушкою: жарт в 1 д. [Житомир: Тип. А. Штерензона], 1886. 48 с.
4. Гоголь В. О. Простак або хитроци жинки перехитрени москалем: кумедія в 1 д. Киев: Тип. М. П. Фрица, 1878. 28 с.
5. Дмитренко Д. Кум-Мирошнык, або сатана у бочці: українська шутка-водевіль в одній дні. Київ, 1884. 31 с.
6. До історії української драми // Культура і побут. 1925. 9 серп. (№ 30).
7. Зеров М. Українське письменство XIX ст. Від Куліша до Винниченка: (нариси з новіт. укр. письменства): статті. Дрогобич: Відродження, 2007. 566 с. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe> (дата звернення: 3.03.25).
8. Історія українського театру: у 3 т. Київ, 2017. Т. 1: Від витоків до XX століття. 676 с.
9. Історія української літератури XIX століття: у 3 кн.: навч. посіб. / за ред. М. Т. Яценка. Київ: Либідь, 1995-1997.
10. Козлов А. В. Зародження і розвиток української драматургії: навч.-метод. посіб. Київ: Освіта, 1998. 134 с.
11. Комаров М. Ф. Українська драматургія: зб. бібліогр. знадобів до історії укр. драми і театру українського (1815-1906 р.). Одеса: Друк. Е. Фесенка, 1906. 350 с.
12. Кухаренко Я. Г. Збірник творів. Киев: Унив. тип., 1880. 126 с.
13. Левіцький М. П. Безпартійний: жарт на 1 д. 2-ге вид. [Черкаси: Сіяч, 1917]. 21 с.
14. Манько Л. Нещасне кохання: драма в 5 д. Москва: Изд. С. Ф. Разсохина, [1902]. 71 с.
15. Мельничук І. В., Хорошков М. М. Рецепції ібсенівської драми-дискусії в українській драматургії початку XX століття: жанрово-стильовий аспект // Вісн. Маріупол. держ. ун-ту. Сер.: Філологія. 2014. Вип. 11. С. 56-67.
16. Пилипчук Р. Дмитро Дмитренко – маловідомий актор і драматург // До джерел: зб. наук. праць на пошану Олега Купчинського з нагоди його 70-річчя: у 2 т. Київ; Львів, 2004. Т. 2. С. 465-485.
17. Пчілка О. Сужена – не оужена!: побыт. жарт (водевіль) в 1-ій дні. Киев: Тип. Г. Т. Корчак-Новицького, 1881. 60, [2] с.
18. Старицький Д. Послідній Кошовий Запорожський: малорос. опера в 4 д. Полтава, 1865. 62 с.
19. Стеценко. Доля: драма у 5 д. Харків, 1863. 51 с.
20. Шаповал К. Не до любови: трагична оперетка на 2 д. [Харків, 1864]. 40 с.
21. Шаховской А. Козак-стихотворец: анекдот. опера-водевіль в 1 д. 2-е изд. Санкт-Петербург: Тип. Имп. театра, 1817. 72 с.
22. Шерепера С. Купала на Івана: малорос. опера в 3 д. Харьков: Унив. тип., 1840. 68 с.
23. Шубравський В. Українська драматургія першої половини XIX // Українська драматургія першої половини XIX ст.: Маловідомі п'єси. Київ, 1958. С. 5-28.
24. Яновська Л. Noli me tangere: драма на 5 д. [Київ], 1910. 117 с.

Устенко Костянтин Олексійович

ORCID: 0000-0003-3297-0872

*Рівненський державний гуманітарний університет***ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК КОМПОЗИТОРСЬКИХ ТА ВИКОНАВСЬКИХ ЗАСОБІВ ВИРАЗНОСТІ У СУЧАСНІЙ ХОРОВІЙ МУЗИЦІ ПРИ СТВОРЕННІ СОНОРИСТИЧНОЇ ХУДОЖНЬОЇ РЕАЛЬНОСТІ**

За останні роки у хоровій музиці значно зросла чисельність творів, де композитори використовують засоби писемності, які відомі у ХХ столітті під назвою «сонористика», або «сонористичні засоби виразності». Вивчивши декілька партитур, ми прийшли до висновку, що на сучасному етапі у хоровій творчості українських композиторів склалася ціла система сонористичних засобів виразності, яка має цілий ряд закономірностей використання, яскраві характерні риси, та особливості, які необхідно класифікувати. «Сонористика» – термін не новий для музичного мистецтва нашого часу, але у якості засобів композиторської техніки він довгий час викликав недовіру у музичних критиків, як атрибут авангардного мистецтва. Видатний музикознавець Г. М. Шнеерсон дає таке визначення «Сонористична музика – термін, який визначає нові явища у творах деяких композиторів другої половини ХХ століття в музичному мистецтві, які ставлять в першу чергу, часто за рахунок усіх важливих елементів музики, сонорні ознаки: різні темброві ефекти, звучання рідкісних, найчастіше ударних інструментів, використання звичайних інструментів європейського оркестру не за прямим призначенням, із застосуванням ексцентричних засобів звукодобування» [7, 18].

У хоровій музиці сонористика здобула широке застосування. У хоровій композиції та виконавстві сонористичні засоби виразності затвердились у другій половині ХХ століття. В цей час, як відомо, в музиці з'явилась тенденція до поновлення музичної мови: енергійне засвоєння серійності, алеаторики, іншої композиторської техніки. Основною рисою багатьох хорових творів цього періоду є співставлення сонористики і традиційних засобів хорового письма.

У 70-і роки збереглися та значно поширились здобутки попереднього етапу: в монументальних полотнах Л. Дичко, В. Кирейка, В. Губаренка, у хорових мініатюрах В. Зубицького, Є. Станковича, В. Сільвестрова. Аналіз хорових партитур цих авторів говорить про вдосконалену систему сонористичного мислення в хоровій музиці. Ця система в ході новаторського експерименту затвердила себе як дійова сила музики. В «Музичній енциклопедії» говориться: «соноризм – це вид сучасної техніки композиції, який використовується головним чином для забарвлення звучання, який сприймається, як висотно недиференційований» [6, 207].

Термін «забарвлення звучання», на наш погляд, ідентичний поняттю «фонізм», а поняття «які сприймаються, як висотно недиференційовані» зовсім не означає, що дані співзвуччя не мають певної звуковисотності. Справа в тому, що співвідношення інтервалів, обертонова шкала у таких випадках сприймається акустично, як звучання, які ми чуємо кожен день. Цю особливість сонорного звучання сучасні композитори використовують, як засіб зображальності. Безумовно, сучасне сонористичне мислення в багатьох випадках відокремилось від певної звуковисотності, але це сталося не відразу. Зображальність є однією з причин зародження музики взагалі. Фонізм – окраска звучання акордів, тембрів людських голосів, інструментів – також невід'ємна частина музичного мистецтва з давніх часів. Головним визначенням фонізму завжди була сфера емоційного стану людини.

Власне ця риса – передача настрою з врахуванням тембральної палітри звучання і є сонористична специфіка. В музиці В. Кирейка є значна кількість прикладів, де яскраво відчужаються риси майбутнього «сонористичного мислення». Таким є використання хорових сцен в опері «Марко в пеклі» та в хорах з опери «У неділю рано». Використання колористичних акордів досить відчужається в партитурах В. Губаренка, в хорових сценах з опер «Загибель ескадри», «Мамаї». Найбільш фундаментальна основа до зображальності є в хоровій музиці другої половини ХХ століття. Достатньо згадати принцип перетворення мови, коли музична інтонація сприймається слухачем, як декламаційна, такі приклади можна знайти в хорових сценах В. Кирейка, в творах В. Сільвестрова, Л. Дичко і ін. Але найпереконливіші приклади застосування сонористики дає народна творчість. В народних плачах, в обрядових хороводних піснях елементи сонористики живуть багато століть – стільки, скільки існує мистецтво народного співу і танцю. У зв'язку з цим порушимо питання перетворення сонористики у виконавстві. Виконавці і раніше застосовували сонористичну техніку в професійній музиці, і з'явилось це особливо у вокальній музиці, зокрема в хоровій. Недарма багато зразків застосування сонористичної техніки базується на виконанні народних пісень. Прикладом цього є застосування сонористики в творах на фольклорній основі Б. Фільц, Л. Дичко, В. Губаренка. Найрізноманітніші засоби: приблизна висотна

зона в плачах, глісандування, мовні інтонації, лінійний рух голосів який приводить до створення своєрідних співзвуч, – все це прояв сонористики в її первісному стані.

Межа визначення ще не сонорного звучання і вже сонорного досить умовна. Наприклад: в камерній кантаті Л. Дичко «Весна» застосування комплексу акордів особливо характерно з боку функціональної основи, висотної диференціації, в той же час в процесі виконання дані акорди сприймаються як невизначено забарвлені звуки (цьому сприяє засіб глісандування при переході з одного акорду на другий), які асоціюють з оновленням ще не сформованих сил природи [2, 59].

Соноризм у подібних співзвуччях досягається з допомогою різних прийомів музичного письма: біфункціональних і політональних акордів, неакордових звуків, лінійного розвитку, який приводить до виникнення колористичних комплексів, кластерів, глісандо, крапкової техніки, заповнення акордової тканини. Прикладом може слугувати кантата для дитячого хору і симфонічного оркестру Л. Дичко «Сонячне коло». Окремі розділи «Сонячного кола», як і кантати «Чотири пори року», мають назви «Весна», «Літо», «Осінь», «Зима». В них простежується єдність з природою, щире прагнення оспівати її красу. Спільність між усіма кантатами полягає в тому, що всі вони становлять своєрідне мистецьке відбиття річного циклу. У всіх випадках при передачі конкретних образів твору використовуються мальовничість, забарвленість співзвуч [2, 68].

Засоби, пов'язані з фонічним і зображальним боком хорового звучання гармонічної фактури, записуються традиційною нотною графікою і мають визначену звуковисотність. Різниця у цих засобах у тому, що акорди сприймаються як висотно недиференційовані. Засоби, пов'язані з фонічним та зображальним боком звучання людської мовної інтонації, які виписуються умовною нотною графікою і не мають визначеної звуковисотної зони. Вони сприймаються, як мовні шуми з виявленням на передньому плані мальовничого звучання мовних фонем.

Сонористичні засоби виразності у сучасній хоровій творчості знаходяться у діалектичній взаємодії і взаємозв'язку з іншими сучасними техніками композиції і традиційними засобами хорового письма, що їх значно збагачує, додає сили і життєвості. Найбільш яскраво цей зв'язок виявляється в жанрах оперних, кантатно – ораториальних, а також у музиці для хору *a cappella*. Засоби сонористичного мислення міцно ввійшли в мову хорової музики. Вони потрібні там, де композитор хоче передати живий подих часу, народний рух, де потрібна конкретна визначеність та концентрація емоцій. У творах з народнопісенною основою, традиціями світової хорової культури сонористичні засоби виразності служать досягненню повноцінного художнього висновку.

Джерела.

1. Гордійчук М. На музичних дорогах. – К.: Музична Україна, 1973. – 303 с.
2. Гордійчук М. Леся Дичко. – К.: Музична Україна, 1978. – 77 с.
3. Майбурова К. Віталій Кирейко. – К.: Музична Україна, 1979. – 48 с.
4. Павлишин С. Валентин Сільвестров. – К.: Музична Україна, 1989. – 87 с.
5. Шириця Ю. Мирослав Скорик. – К.: Музична Україна, 1979. – 55 с.
6. Холопов Ю. Соноризм // Музыкальная энциклопедия. Т. 5. М.1981. 1055с.
7. Шнеерсон Г. Музыка и время. – М.: Музыка, 1974. – 358 с.

Соціальні науки, журналістика та інформація

Попович Валерія Олександрівна*Чорноморський національний університет імені Петра Могили*

Науковий керівник: Старченко Ася Володимирівна,

*Чорноморський національний університет імені Петра Могили***ВПЛИВ НЕПОВНОЇ СІМ'Ї НА САМООЦІНКУ ТА РІВЕНЬ ТРИВОЖНОСТІ
У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ**

За неофіційними даними, кожна четверта дитина в Україні виховується в неповній сім'ї, що становить велику суспільну проблему. Неповні сім'ї вже сьогодні є реальністю, їх кількість не зменшується, а має тенденцію до збільшення. Дослідження свідчать, що діти, які виховуються в неповних сім'ях, можуть стикатися з емоційними труднощами, серед яких підвищена тривожність та нестійка самооцінка. Відсутність одного з батьків впливає на процес соціалізації, емоційну підтримку та розвиток особистості дитини. Тому проблема впливу сім'ї на благополуччя дітей є актуальною та потребує детального аналізу.

Мета – аналіз теоретичних досліджень впливу неповної сім'ї на самооцінку та рівень тривожності у дітей молодшого шкільного віку.

Сім'я – це мала соціальна група, заснована на шлюбі та кровному спорідненні, яка функціонує на основі афективного зв'язку, спільного життя, моральної відповідальності та взаємної підтримки [3].

Вивчення сім'ї та взаємодії батьків і дітей є основною темою багатьох робіт вітчизняних і зарубіжних психологів. Зокрема, цим займалися Е. Берн, Т. В. Буленко, Я. О. Гошовський, В. В. Ковальов, А. Макаренко, О. І. Пенькова, З. Фрейд, А. В. Петровський, Ю. Рембовський, А. Я. Варга, В. В. Столін, Г. В. Івончик, К. Ушинський, Т. М. Титаренко, В. В. Юстицький та ін.

Встановлено, що взаємини між батьком і матір'ю у сім'ї чинять суттєвий вплив на емоційний розвиток дітей, їх самооцінку, рівень тривожності та формування їх «життєвого сценарію» та життєвої стратегії. Діти, що проживають у повній сім'ї мають чітке уявлення, щодо жіночих і чоловічих ролей. Діти в неповній родині не можуть спостерігати за відносинами між чоловіками й жінками, тому вони виростають, не маючи уявлення про цілісну модель даних взаємовідносин, і це в майбутньому слугує проблемою у формуванні власної сім'ї. У молодший шкільний період для дівчаток мама представляє модель жіночої ролі та являє собою приклад. Роль батька зростає в цей період – він поступово стає сильнішим авторитетом, тому що стає головним у вирішенні більш серйозних проблем. Він також є зразком чоловічої ролі, якає моделлю поведінки для хлопчиків. Тож наявність в сім'ї обох батьків допомагає успішніше вирішувати багато задач, що пов'язані із збереженням психічного здоров'я, як дитини, так і родини в цілому [1, 4].

Таким чином, слід розуміти, що сімейна атмосфера є вирішальним чинником становлення особистості дитини, а також, що подальший розвиток дитини, ставлення до себе, до своєї сім'ї і до оточуючих людей багато в чому залежить від ставлення до дитини батьків та інших членів сім'ї, від задоволення її психічних потреб.

Проте існує думка, що хоча повна сім'я для дитини має свою цінність, але не завжди вона є хорошим осередком для виховання дитини, оскільки основний вплив на розвиток особистості дитини має клімат у сім'ї, тобто клімат сімейних стосунків, від якого залежить фізичне і психічне здоров'я дитини [2, 3].

Дослідженню феномену самооцінки приділено велику увагу в роботах Б. Г. Ананьєва, Л. І. Божович, У. Джемса, Е. Еріксона, Ф. Зімбардо, І. С. Кона, М. І. Лісіної, К. Роджерса, С. Л. Рубінштейна, В. В. Століна, Ч. Д. Спілбергера, С. В. Шорохової та інших авторів.

Дослідження психологів показують, що самооцінка дітей молодшого шкільного віку ще далеко не самостійна, вона залежить від оцінки оточуючих, насамперед оцінки батьків та вчителів. Те, як оцінює себе дитина, являє собою копію оцінок, зроблених значущими дорослими. Через це зазначають, що фон емоційно-комунікативної активності у дітей з неповних сімей дуже часто нижчий, ніж у дітей з повних сімей [5]. Також, діти з неповних сімей часто піддаються морально-психологічному тиску дітей з повних сімей, що в свою чергу призводить до розвитку невпевненості в собі, підвищення рівня тривожності та агресії.

Тож, можна припустити, що дітям, які виховуються у неповних сім'ях властива занижена особистісна самооцінка та труднощі у дитячо-батьківських відносинах, що можуть слугувати підвищенню рівня тривожності й агресивності, емоційне відчуження від одного з батьків, який перебуває за межами родини та нижчий рівень емоційного благополуччя в сім'ї.

За таких умов вивчення психологічних особливостей дітей саме з неповних сімей є актуальною проблемою. Водночас, у сучасній літературі недостатньо методичних розробок, які б допомогли практичному психологу професійно й ефективно будувати комплексну психологічну роботу з формування гармонійних відносин дошкільників з оточуючими, підвищення самооцінки та зниження рівня тривожності.

Отже, аналіз теоретичних досліджень щодо впливу неповної сім'ї на самооцінку та рівень тривожності у дітей молодшого шкільного віку, дозволив припустити, що такі діти можуть мати занижену особистісну самооцінку та проблеми у дитячо-батьківських взаєминах. Це своєю чергою, може сприяти підвищенню рівня тривожності та агресивності.

Джерела.

1. Алексєнко Т. Формування соціально-рольової позиції дітей в умовах повної і неповної сучасної сім'ї. Рідна школа. 2002. №6. С. 20-33.
2. Андрійченко К. В. Психологія сім'ї. Харків, 1999.
3. Бондарчук О. Й. Психологія сім'ї. Харків : Вид-во НУА, 2016. 386 с.
4. Повалій Л. В. Виховання дітей у сім'ях різного типу : метод. реком. / Л. В. Повалій. К.: Науковий світ, 2009. 47 с.
5. Шопша М. М., Ковальчук Н. В., Ярмоленко М. А. Самооцінка дітей молодшого шкільного віку. 2019. №2. С. 362-366.

Порожна Світлана Геннадіївна

ORCID: 0009-0004-3892-2307

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ФУНКЦІЇ МИСТЕЦЬКОГО ТЕЛЕБАЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Вступ. У тезах конференції йдеться про функції мистецького телебачення в Україні.

Мета роботи. Актуальність мети визначена необхідністю проаналізувати функції мистецького телебачення в Україні у системі телевізійного мовлення.

Матеріали та методи. Використовуються такі методи: аналіз, синтез, спостереження. Визначено та проаналізовано функції мистецького телебачення в Україні.

Результати та обговорення. Термін «функція» розуміється як мета, вимога, очікування. Словники трактують функцію і як обов'язок, призначення [1]. Поліфункціональність телебачення визначає структуру телепрограми як надзвичайно складної системи, що включає безліч найрізноманітніших компонентів. Також вона диктує співіснування в єдиній програмі документальних, художньо-документальних, і мистецьких програм, кожна з яких виконує ті чи інші функції, а найчастіше відразу кілька функцій в різному поєднанні.

Естетична функція на телебаченні обіймає всі види діяльності через особливості телемови. Настільки ж універсальною є пізнавальна функція. А розважальна породжує такі явища, як інфотейнмент, політейнмент, бізнестейнмент, проникаючи не тільки в інформацію, але і в політику, бізнес. Що стосується політичної та ціннісно-орієнтаційної функцій, то з ними пов'язані всі види масово-комунікаційної діяльності (журналістика, реклама, PR, пропаганда).

Інформаційна функція. ЗМІ покликані інформувати аудиторію про події та умови життя безпосереднього оточення, спільноти, світу в цілому. Оперативне інформування в умовах глобалізації, в складних процесах взаємодії різних культур здатне багато в чому забезпечити стійкість і динаміку світового порядку. Певною мірою на телебаченні ця функція реалізується в програмах новин.

Інтегративна функція. Важливою функцією телебачення є інтегративна функція. Всі ЗМІ підтримують нормальне функціонування суспільства, на яке поширюється їх дія. Певна спільнота людей (аудиторія телевізійного ЗМІ) формується завдяки тому, що якась кількість людей свідомо дивиться ту чи іншу програму.

Управлінська функція. Виконання управлінської функції передбачає пряму залученість в ту чи іншу систему впливу на населення, на пропаганду певного способу життя з відповідним набором політичних, моральних і духовних цінностей. Ступінь цієї залученості і впливу на аудиторію в площині виконання цієї функції залежать від тієї системи, в якій діє дане телевізійне ЗМІ.

Організаторська функція телебачення виникає в тому випадку, коли стає ініціатором тієї чи іншої суспільної акції. Прикладом здійснення цієї функції можуть бути благодійні телемарафони. Її чітко відрізняють від функції управлінської, де телебачення служить інструментом.

Культурно-просвітницька функція. Говорячи про культурно-просвітницьку функцію телебачення, варто зазначити, що будь-яка телепередача в певній мірі залучає людину до культури. Навіть інформаційні програми демонструють глядачеві учасників подій, ведучих, їх стиль спілкування, ступінь грамотності тощо.

Освітньо-виховна функція. При реалізації освітньої функції здійснюється підвищення освітнього рівня аудиторії та поширення знань в рамках спеціальних освітніх програм, каналів.

Розважальна функція асоціюється з різноманітними музичними програмами і матеріалами розважального характеру, що дозволяють заповнити вільний час, отримати естетичну насолоду, емоційну розрядку.

Рекламна функція пов'язана з впливом на масову аудиторію з метою переконання в необхідності придбати ті чи інші товари або скористатися певними послугами. В англійських дослідженнях ця функція часто називається функцією переконання.

Необхідно відзначити, що дослідники виділяють в якості окремих функцій впливу і функцію маніпуляції.

Висновки. Отже, в тезах конференції з даної тематики були виявлені наступні основні функції телебачення: інформативна, ідеологічна, культурно-просвітницька, інтегративна, соціально-педагогічна чи управлінська, організаторська, освітня, розважальна, рекламна, впливу і маніпуляції. Всі названі функції тісно пов'язані між собою, і в тому чи іншому продукті масової комунікації поєднуються, як правило, декілька функцій.

Джерела.

1. Десятник Г. Види, жанри і типи екранної творчості : словник-довідник. – К.: КиМУ, 2013. – С. 323

Сівова Тетяна Юріївна

PhD, молодший науковий співробітник

ORCID: 0000-0001-9549-6288

ВД «Академперіодика» НАН України

МІЖНАРОДНІ НАУКОВО-ТЕХНІЧНІ ЗВ'ЯЗКИ: ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ТА ФОРМИ

Міжнародні науково-технічні зв'язки – це відносини між суб'єктами світового господарства, пов'язані з виконанням наукових досліджень і дослідно-конструкторських робіт, із використанням досягнень науки і техніки. Міжнародні науково-технічні зв'язки справді відіграють ключову роль у розвитку світового ринку знань та інформації, особливо в умовах прискореної науково-технічної революції. Це сприяє обміну передовими технологіями, науковими відкриттями та інноваціями між країнами.

Останні десятиліття характеризуються швидким розвитком цифрових технологій, штучного інтелекту та біотехнологій. Країни, що активно беруть участь у міжнародній науково-технічній співпраці, отримують значні переваги у розвитку економіки та суспільства. Оцінка економічної ефективності науково-технічних зв'язків здійснюється шляхом порівняння економічного результату з витратами на їх реалізацію. Розрахунки ґрунтуються на загальних методичних принципах оцінки ефективності економічних угод та інвестиційних проектів, що дозволяє обґрунтувати доцільність експортного виробництва, імпорту обладнання, міжнародного науково-технічного обміну, виробничої кооперації тощо.

До пріоритетних напрямів розвитку науково-технічних зв'язків належать: електронізація, автоматизація та роботизація виробничих процесів; надійне використання атомної енергії; створення нових видів конструкційних матеріалів; розширення практичного використання біотехнології та генної інженерії; космічні дослідження [1].

Також, варто виділити основні аспекти міжнародних науково-технічних зв'язків, а саме: спільні наукові дослідження, трансфер технологій, обмін науковими кадрами, гранти на дослідження, стажування в провідних університетах, співпраця між корпораціями та стартапами для спільної розробки технологій.

Існує багато форм міжнародних науково-технічних зв'язків, які дають змогу легалізувати та ефективно організувати будь-які види співпраці. Серед них обмін ліцензіями, патентами; «ноу-хау»; інжиніринг; міжнародні виставки та ярмарки; міжнародні зв'язки між науковими установами; підготовка та перепідготовка кадрів [2].

Вступ світового господарства у глобальну фазу динамізував традиційні форми міжнародних економічних відносин і прискорив розвиток нових форм міжнародного співробітництва, зокрема науково-технічного, що зумовлено радикальними технологічними зрушеннями за умов становлення економіки знань та інтернаціоналізації науки [3].

Системний вплив глобалізаційних процесів на всі сфери світового господарства надає науково-технологічному розвитку пріоритетного значення у забезпеченні міжнародної конкурентоспроможності країн та формуванні інформаційного суспільства.

Ефективність науково-технічних зв'язків характеризується: рівнем розвитку структурних елементів суб'єктів, яких об'єднують науково-технічні зв'язки; зв'язками між ними; формами і методами використання.

Джерела.

1. Стельмах Х. П., Симах А. В. пріоритети міжнародного науково-технічного співробітництва. *Науковий вісник НЛТУ України*. – 2011. – Вип. 21.10. С. 252-255.
2. Міжнародні комерційні науково-технічні зв'язки. URL: https://buklib.net/books/25589/?utm_source=chatgpt.com
3. Кочетков В. Роль і місце України на світовому ринку технологій. *Проблеми науки*. – 2014. – № 11–12. – С. 92-95.

Бізнес, адміністрування та право

Санченко Дмитро Євгенович

ORCID: 0000-0002-0824-2720

Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет»

МЕЖІ ЦИФРОВОГУ ТИСКУ ТА ПСИХІЧНОЇ ЦІЛІСНОСТІ

Стрімкий розвиток технологій у цифрову епоху дозволяє прогнозувати найрізноманітніші виклики і сценарії для людини, у тому числі піддаючи випробуванню правові інструменти з позиції їхньої ефективності. Не підлягає спростуванню, що цифрові технології, як і будь-які інші, можуть застосовуватися як з метою загального добробуту, так і спрямовуватися на досягнення експлуатаційних результатів.

Цифрова епоха в XXI столітті характеризується винятковим рівнем доступності цифрових продуктів. Цифровими продуктами є соціальні мережі, месенджери, як правило, втілені у формі застосунків на пристроях користувачів. Іншими ж цифровими «субстратами» слід позначити алгоритми рекомендацій, таргетовану рекламу й інші невидимі для споживача цифрові архітектурні рішення.

Сприйняття контенту та його перевірка (наприклад, за реєстрами у сфері медіа) користувачами мереж стають «прихованими» умовами використання цифрових продуктів, що є одним із наслідків посилення тенденцій дезінформації суспільства, розпалення ненависті за рахунок функціонування фейкових акаунтів користувачів соціальних мереж, «ботоферм» тощо, про що зазначається багатьма вченими. Врешті-решт усе це має негативні наслідки: викривлене сприйняття реальності, неадекватна, подекуди деструктивна реакція на події тощо. У першу чергу вразливою є психіка людини, а вкрай вразливою – психіка неповнолітніх. Можна спостерігати зміни психічного стану людини, які не лише залишаються на рівні зміни настрою, а й створюють сприятливе середовище для розвитку психічних розладів. ВООЗ наголошує, що на осіб із психічними розладами припадає непропорційно висока частка інвалідності та смертності [4].

Заради справедливості слід зазначити, що користувацькі політики, як передумова застосування цифрових продуктів, постійно удосконалюються, а забезпечення конфіденційності та позначення ризикового контенту набуває пріоритету. Незважаючи на це, цифрові продукти дедалі більше використовуються як провідні інструменти засобами масової інформації. Макарова М., дослідивши динаміку й тенденції розвитку соціальних мереж в Україні, доходить висновку, що соціальні мережі відіграють вагомий роль як джерело інформації, насамперед новинної [2, с. 78]. На нашу думку, слід приділяти максимальну увагу такій властивості інформації, як тональність. Альбота С. М. [1], здійснивши блискучий лінгвосемантичний аналіз різноманітних коментарів до дописів мережі Reddit, по суті, відображає спосіб і методологічний підхід до критичного сприйняття інформації користувачем.

Наступною для позначення проблематики є така властивість інформації, як інтенсивність. Відносно цього при плануванні ПІСО враховується тривалість та інтенсивність уражень (скільки часу та зусиль буде потрібно для досягнення цілей і як довго триватиме ефект) [3, с. 78]. В умовах воєнних подій в Україні, які тривають майже три роки, повна відмова населення від новинної інформації майже неможлива. Інтенсивність інформаційного «шторму» на цьому підґрунті не лише долає психічну стійкість людини, а й виснажує організм фізично. Наукові дослідження з цього питання існують [6]. В одному з досліджень, присвяченому мові ненависті в мережі Інтернет, деякі науковці виявили термальний вплив, який підвищує рівень агресії в соціальній взаємодії [5]. Наведене дозволяє прогнозувати й інші фактори впливу, серед яких слід відзначити проблеми правової визначеності, економіко-політичні обмеження тощо.

Коротко підсумовуючи проблематику в поставленому ракурсі, слід зазначити, що межі цифрового тиску та психічної цілісності людини є умовними, адже не є очевидними на перший погляд і вимагають максимально прискіпливого міжгалузевого дослідження. З урахуванням згаданих у цьому дописі аспектів, на думку автора, слід зосередити увагу на такому. Негативні властивості цифрових продуктів як засобів цифрового тиску та нормативне обмеження свободи вираження поглядів дописувачів у соціальних мережах слід розглядати як спосіб забезпечення психічної цілісності людини. Можливий спосіб такого обмеження слід втілювати не шляхом заборони на території відповідної держави, а через встановлення обов'язку для авторів позначати дописи спеціальними маркерами (на кшталт хештегів). Ідея полягає в тому, щоб емоційний контент позначався

автором допису тією міткою, яка передає тон і мету публікації із прямою вказівкою на спектр емоцій, що будуть переживатися (відчуватися) іншими читачами (агресія, жалість, провина тощо). У цьому контексті перспективним є штучний інтелект як універсальний інструмент. Зазначене пропонується розглядати як вимогу до поширення інформації у сфері медіа, а в перспективі – у сфері соціальної комунікації.

Джерела.

1. Альбота С. М. Наслідки війни у соціальній мережі Reddit: лінгвoseмантичний аспект // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. – 2023. – Вип. 59(1). – С. 9-12. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filo1_2023_59\(1\)_4](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_filo1_2023_59(1)_4).
2. Макарова М. Соціальні мережі як провідні джерела інформації в умовах війни // Вісник Книжкової палати. – 2023. – № 10. – С. 25-31. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkp_2023_10_6.
3. Мегель А., Яремчук М. Ворожі ПІСО. Як визначити та протистояти / А. Мегель, М. Яремчук. – Київ, 2022. – 98 с. – (Електронне видання).
4. Comprehensive mental health action plan 2013–2030. Geneva: World Health Organization; 2021. Licence: CC BY-NC-SA 3.0 IGO. С. 2.
5. Temperature impacts on hate speech online: evidence from 4 billion geolocated tweets from the USA Stechemesser, Annika et al. The Lancet Planetary Health, Volume 6, Issue 9, e714 - e725.
6. Yaribeygi H, Panahi Y, Sahraei H, Johnston TP, Sahebkar A. The impact of stress on body function: A review. EXCLI J. 2017 Jul 21;16:1057-1072. doi: 10.17179/excli2017-480. PMID: 28900385; PMCID: PMC5579396.

Урлюк Михайло Валерійович

ORCID: 0009-0005-8004-5392

Волинський національний університет імені Лесі Українки

Науковий керівник: Шевчук Лариса Миколаївна, кандидат юридичних наук, доцент,

Волинський національний університет імені Лесі Українки

РЕОРГАНІЗАЦІЯ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ: ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ

Складні реалії політичного та соціально-економічного життя України в умовах сьогодення вимагають консолідації зусиль усіх без винятку суб'єктів з метою стабільного функціонування та розвитку країни, у тому числі забезпечення належної роботи її економічного сектору. Ефективність національної економіки, своєю чергою, напряму залежить від діяльності юридичних осіб як суб'єктів господарювання в Україні. А одним із факторів забезпечення створення стійких, конкурентоздатних та фінансово незалежних юридичних осіб є реорганізація як спосіб оптимізації їх діяльності залежно від ринкових, соціально-економічних та політико-правових умов.

Особливої актуальності проблематика реорганізації юридичних осіб набуває у зв'язку з повномасштабним вторгненням РФ в нашу державу 24 лютого 2022 року й необхідністю якнайшвидшого подолання його руйнівних наслідків, насамперед у сфері економіки, господарювання та підприємницької діяльності. Адже саме в результаті дій країни-агресора багато юридичних осіб повинні були змінити своє місце розташування, а деякі з них проводили реорганізацію задля покращення власної економічної стабільності. У зв'язку з цим дослідження проблематики реорганізації юридичних осіб в умовах запровадженого в Україні воєнного стану є важливою передумовою вироблення ефективного правового регулювання в цій сфері, що й обумовлює актуальність обраної теми дослідження.

В сучасних умовах реєстрація нових суб'єктів господарювання (у тому числі тих, які створені в результаті реорганізації) ускладнюється тимчасовою окупацією окремих частин території країни, веденням бойових дій в деяких місцевостях та відсутністю на них офіційних органів державної влади України. Відповідно до чинного національного законодавства реєстраційні дії вчиняються незалежно від місцезнаходження юридичної особи. Однак зараз коло державних реєстраторів суттєво звузилося, а попит на їхні послуги збільшився, що спричинило утворення великих черг на розгляд відповідних заяв.

На сьогоднішній день державні реєстратори діють в західній та центральній частинах України. Повний перелік суб'єктів державної реєстрації, якими в умовах воєнного стану проводиться державна реєстрація, знаходиться на офіційному вебсайті Міністерства юстиції України [1], однак нині можна констатувати недостатність наявної кількості державних реєстраторів й існування потреби в розширенні кола суб'єктів реєстраційної діяльності. Можливим вирішенням цієї проблеми може створення нових Центрів надання адміністративних послуг. Також, відповідно до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань», державним реєстратором може бути нотаріус (п. 5 ч. 1 ст. 1) [2]. У зв'язку з цим в умовах запровадженого в Україні воєнного стану пропонується активно залучати саме нотаріусів до вчинення реєстраційних дій.

В контексті викладеного фахівцями неоднозначно сприйнялося прийняття Закону України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» (далі – Закон) [3]. Зміни, передбачені названим актом, спрямовані на удосконалення корпоративного управління в юридичних особах, заснованих на державній і комунальній власності, на підвищення інвестиційної привабливості країни, запровадження ефективних механізмів контролю за використанням об'єктів державної та комунальної власності, а також на усунення суперечностей між ЦК України та актами спеціального законодавства. Також, крім іншого, запроваджується перехідний трирічний період для поступового припинення «підприємств» та їх перетворення у господарські товариства.

Позитивні наслідки, які очікуються від прийняття Закону, однак, в умовах воєнного стану можуть супроводжуватися й певними складнощами. Вважаємо, що примусова реорганізація не тільки може створювати фінансові ризики для юридичних осіб, а також негативно впливати на авторитет України як держави, що забезпечує стабільність господарської діяльності. Важливим аспектом є те, що багато засновників та керівників юридичних осіб перебувають на службі у лавах Збройних Сил України, на реабілітації або ж на постійній основі займаються волонтерською діяльністю, що значно ускладнює або ж унеможлиблює у найближчий час (у тому числі й з моменту введення його в дію в серпні 2025 року) їх фізичну участь в процесі реорганізації. Ці та інші обставини суттєво утруднюють здійснення примусової реорганізації юридичних осіб в нинішніх умовах. Натомість, раціональним рішенням буде розширення кола суб'єктів, що здійснюють реєстраційні дії, що пришвидшить та збільшить якість надаваних послуг при проведенні реорганізації юридичних осіб в умовах воєнного стану в Україні.

Джерела.

1. Суб'єкти державної реєстрації, якими в умовах воєнного стану проводиться державна реєстрація. Офіційний вебсайт Міністерства юстиції України. URL : https://minjust.gov.ua/pages/list_of_state_registrars_and_officials_ministry_of_justice (дата звернення: 25.02.2025).
2. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань : Закон України від 15.05.2003 № 755-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text> (дата звернення: 25.02.2025).
3. Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб : Закон України від 09.01.2025 № 4196-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4196-20#Text> (дата звернення: 01.03.2025).

Загородня Ганна Анатоліївна

Волинський національний університет імені Лесі Українки

Науковий керівник: Шевчук Лариса Миколаївна, кандидат юридичних наук, доцент,

Волинський національний університет імені Лесі Українки

КОНТРАБАНДА ПІДАКЦИЗНИХ ТОВАРІВ: ІСТОРИКО-ПРАВОВІ ПЕРЕДУМОВИ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ

Контрабанда підакцизних товарів є надсерйозною проблемою, яка справляє негативний вплив на економічну безпеку нашої держави та підриває її фінансову стабільність. Історично дане явище виникло разом із запровадженням акцизів, коли уряди почали обкладати податками окремі категорії товарів: передусім алкоголь, тютюн та паливо. Високі податкові ставки на ці товари створювали стимули для їх незаконного переміщення через кордони з метою уникнення сплати податків.

У період становлення Київської Русі перші згадки про контроль на кордонах з'явилися в «Руській правді». Згодом, у Судебнику князя Володимира, вже передбачалася відповідальність за спроби провезення товарів без сплати мита. Покаранням за таке порушення була конфіскація товару та фізичне покарання власника у вигляді побиття батогами. Разом із тим, до середини XVI ст. контрабанда уже не вважалася злочином і не сприймалася як серйозна економічна загроза для держави. Проте наприкінці XVI ст. масштаби незаконного ввезення товарів значно зросли, оскільки саме в цей період більшість держав здійснили перехід до індустріальної економіки. Колоніальні захоплення, розширення територій та функціонування масштабних ринків збуту спричинили високу конкуренцію між країнами-виробниками [1, с. 80].

У різні історичні етапи контрабанда підакцизних товарів набувала різноманітних форм та масштабів. До прикладу, у XVIII ст. в Європі контрабанда тютюну та алкоголю була досить поширеним явищем через завищені акцизні збори. В сучасних умовах глобалізації та відкритих кордонів проблема контрабанди підакцизних товарів набуває все більше гостроти, оскільки незаконні схеми переміщення товарів стали більш продуманими та організованими.

В Україні питання боротьби із контрабандою підакцизних товарів завжди було актуальним та залишається на порядку денному державної політики. Відповідні законодавчі ініціативи щодо криміналізації такого явища мають на меті посилення відповідальності за ці правопорушення та забезпечення дієвого й

результативного контролю за переміщенням підакцизних товарів через митний кордон. Так, 09.12.2023 парламент України ухвалив Закон № 3513-IX, який повернув кримінальну відповідальність за контрабанду товарів, насамперед підакцизних, визначивши чіткі та деталізовані санкції за такий вид правопорушень [2]. Нині, відповідно до ст.201⁴ Кримінального кодексу України, контрабанда підакцизних товарів у значному розмірі карається штрафом від двадцяти тисяч до сорока тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк від трьох до шести років [3].

Досить важливим також є те, що законодавець визначив сталі критерії «значного» та «великого» розміру контрабанди підакцизних товарів. Так, контрабанда вважається вчиненою у значному розмірі, коли загальна вартість предметів контрабанди перевищує 750 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а у великому – якщо ця вартість перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян 1500і більше разів. Такі чіткі визначення надають можливість однозначно застосовувати закон на практиці, забезпечують та гарантують прозорість у правозастосуванні.

Значну увагу проблемам контрабанди підакцизних товарів та її криміналізації приділяють і науковці. Зокрема, Савицька І. В. та Бондаренко О. С., аргументовано пояснюють існування потреби в посиленні кримінальної відповідальності за такі правопорушення в сучасних умовах, наголошуючи, що контрабанда підакцизних товарів дуже негативно впливає на економіку держави, сприяє розвитку тіньового сектору та підриває довіру до державних інституцій [4].

Підсумовуючи викладене, можна дійти висновків про те, що криміналізація контрабанди підакцизних товарів має своєю метою не тільки покарання винних, але й створення умов, де подібним правопорушенням у майбутньому не буде місця. Посилення відповідальності та такі протиправні діяння створює додатковий «підштовхуючий» фактор для стримування потенційних правопорушників, зменшуючи для них економічну привабливість незаконних операцій з підакцизними товарами. Крім цього, дієва боротьба з контрабандою (передусім засобами юридичної відповідальності) однозначно сприяє значному збільшенню надходжень до державного бюджету, що є вкрай важливим для фінансування видатків країни та її подальшого розвитку.

Джерела.

1. Козлова А. В., Бондаренко О. С. Історичні передумови криміналізації контрабанди та корупції під час митного оформлення товарів. *Збірник наукових праць АЮГОС*. 2020. Т. 5. С. 80-81.
2. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо криміналізації контрабанди товарів : Закон України від 09.12.2023 № 3513-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3513-20> (дата звернення: 27.02.2025).
3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2341-14> (дата звернення: 27.02.2025).
4. Савицька І. В., Бондаренко О. С. Контрабанда підакцизних товарів: перспектива криміналізації. *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції: у 2 ч. (м. Суми, 21–22 травня 2020 року) / редкол.: А. М. Куліш, О. М. Резнік. Суми: Сумський державний університет, 2020. Ч. 2. С. 295-299.*

Охорона здоров'я та соціальне забезпечення

Вітюк Аліна Русланівна

Вінницький національний медичний університет імені М.І. Пирогова

Колейко Наталя Вячеславівна

Вінницький національний медичний університет імені М.І. Пирогова

ОСОБЛИВОСТІ ФАРМАКОДИНАМІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ГОРМОНАЛЬНИХ КОНТРАЦЕПТИВІВ ПРИ ТЮТЮНОПАЛІННІ У ЖІНОК

Актуальність. Поєднання комбінованих оральних контрацептивів (КОК) та тютюнопаління становить значний ризик для здоров'я жінок, особливо після 35 років. Основними ускладненнями є підвищений ризик серцево-судинних захворювань, тромбозів, інфаркту міокарда та інсульту. Нікотин та компоненти тютюнового диму взаємодіють із естрогенами та прогестинами, що містяться у КОК, впливаючи на судинну систему та систему гемостазу.

Мета дослідження. Проаналізувати механізми фармакодинамічної взаємодії КОК і тютюнопаління, оцінити їх синергетичний вплив на серцево-судинну систему, згортання крові та визначити ризики небажаної вагітності.

Матеріали та методи. Ретроспективний аналіз наукових джерел із міжнародних баз даних (PubMed, The Scientist) та вітчизняних ресурсів. Вивчено вплив КОК і тютюнопаління на судинну систему, метаболізм гормонів та згортання крові.

Результати.

1. Фармакокінетика та фармакодинаміка КОК та тютюнопаління:

- КОК містять етинілестрадіол та прогестини, що всмоктуються через шлунково-кишковий тракт та метаболізуються печінковими ферментами (CYP3A4).
- Тютюновий дим індукує CYP1A2 та CYP3A4, прискорюючи метаболізм естрогенів та знижуючи їхню плазмову концентрацію, що потенційно зменшує ефективність КОК.

2. Механізми підвищення ризику тромбозів:

- КОК підвищують рівень факторів згортання крові (II, VII, IX, X) та знижують рівень антикоагулянтів (антитромбіну III, протеїну S).
- Тютюнопаління викликає ендотеліальну дисфункцію, знижує рівень оксиду азоту (NO), сприяючи вазоконстрикції та тромбоутворенню.
- Поєднання цих факторів значно збільшує ризик тромбоемболічних ускладнень.

3. Серцево-судинні ризики:

- Нікотин активує симпатичну нервову систему, підвищуючи артеріальний тиск та спричиняючи тахікардію.
- КОК можуть підвищувати чутливість серцево-судинної системи до катехоламінів, посилюючи ефекти тютюнопаління.

4. Ризики для репродуктивного здоров'я:

- Куріння знижує рівень фолікулостимулюючого гормону, що може призводити до порушень овуляції.
- Поєднання КОК і тютюнового диму може збільшувати ризик ендометріозу та порушення імплантації яйцеклітини.

5. Онкологічні ризики:

- Куріння підвищує ризик раку шийки матки через взаємодію з вірусом папіломи людини (HPV).
- КОК можуть впливати на рівень гормонів, підвищуючи ризик раку молочної залози у жінок, що палять.

Висновки. Поєднання КОК і тютюнопаління значно збільшує ризики тромбоемболічних ускладнень, серцево-судинних захворювань, репродуктивних розладів та онкологічних хвороб. Жінкам, що палять, рекомендується обирати альтернативні методи контрацепції, такі як прогестинові контрацептиви, внутрішньоматкові спіралі або бар'єрні методи. Важливо також проводити регулярний медичний моніторинг для оцінки ризиків та корекції терапії.

Рекомендації. 1. Жінкам, які палять, слід уникати КОК із високим вмістом естрогенів; 2. Медичний контроль (ЕКГ, коагулограма, моніторинг артеріального тиску) допоможе вчасно виявити ускладнення; 3. Відмова від куріння значно знижує ризики тромбозів та серцево-судинних захворювань.

Джерела.

1. WHO. Global Health Risks: Mortality and burden of disease attributable to selected major risks. Geneva, 2010.
2. PubMed Database: www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/
3. The Scientist: www.the-scientist.com

Готельно-ресторанна справа, транспорт, туризм та рекреація

УДК 338.48

Фастовець Оксана Олексіївна
Кандидат педагогічних наук, доцент
ORCID: 0000-0001-6932-735X

РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ ВІДНОВЛЕННЯ СФЕРИ ТУРИЗМУ СВІТУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Висвітлено основні показники відновлення сфери туризму в світі у 2024 році. Розглянуто темпи відновлення туристичних потоків за основними туристичними регіонами світу. Ключові слова: сфера туризму, туристичний потік, туристичний регіоню.

У 2024 р. експертами ЮНВТО зафіксовано відновлення сфери туризму практично до рівня початку пандемії 2019 р. Кількість міжнародних відвідувань досягла 1,4 млрд., що на 11% більше ніж у 2023 р. Тому можна стверджувати, що у 2024 р. міжнародний туризм відновився після найбільшої кризи за всю історію свого існування. Це стало можливим завдяки високому попиту на подорожі після пандемії, стійкими показниками великих світових ринків постачальників туристів.

Найвищі показники міжнародних прибуттів +32% в порівнянні з 2019 р. було зафіксовано у регіон Близький Схід. В порівнянні з 2019 р., до регіону Європа прибуло на 1% більше відвідувачів, до регіону Африка на 7%. До Північної та Південної Америки кількість прибуттів становила 97% від рівню, існуючого до пандемії, а в Азійсько-Тихоокеанському регіоні – 87%.

Загальні експортні надходження від туризму (включаючи пасажирські перевезення) оцінювалися у рекордні 1,9 трлн. дол. у 2024 р. що на 3% більше ніж до пандемії. За попередніми оцінками очікується зростання міжнародних туристичних прибуттів в 2025 р на 3-5% в порівнянні з 2024 р. Проте, економічні та геополітичні проблеми залишаються значною загрозою.

На рис 1. наведено розподіл туристичного потоку за регіонами світу в 2024р. за даними ЮНВТО [1].

Розподіл туристичного потоку за туристичними регіонами світу (2024)

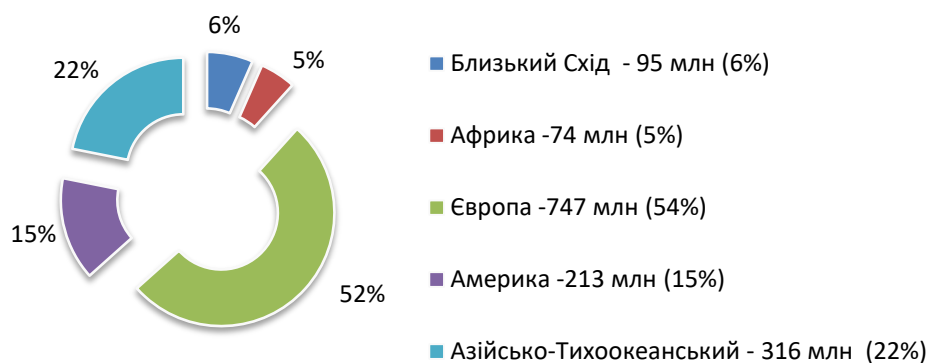

Рис. 1. Розподіл туристичного потоку за регіонами світу в 2024 р.

Джерело: розроблено автором згідно

Найпопулярнішим традиційно був регіон Європа, на який припадало 52% туристичного потоку світу. Другим за популярністю був Азійсько-Тихоокеанський регіон – 22%, третій – регіон Америка – 15%. Найменшу частку ринку мають показники регіонів Близький Схід (6%) та Африка (5%).

Регіон Близький Схід (95 млн. прибуттів) продемонстрував найвищі показники в порівнянні з 2019 р.: чисельність міжнародних прибуттів в 2024р. на 32% перевищує до пандемічний рівень та на 1% вище ніж в 2023 р.

Регіон Африка (74 млн.) прийняв на 7% більше відвідувачів, ніж в 2019р. та на 12% більше в порівнянні з 2023 р.

Регіон Європа залишається в 2024 р. найбільшим за популярністю серед відвідувачів. Регіон прийняв 747 млн. міжнародних прибуттів (+1% в порівнянні з 2019 р. та +5% в порівнянні з 2023 р.) завдяки великому внутрішньо регіональному попиту. Всі європейські субрегіони до пандемічний рівень, за виключенням субрегіону Центральна та Східна Європа, де багато напрямів зазнають негативний вплив від наслідків російської агресії в Україні.

В субрегіонах Північна та Південна Америка (213 млн.) відновлення відбулося на 97% до пандемічного рівня (-3% в порівнянні з 2019 р.), а регіони Карибського басейну та Центральної Америки вже перевищили рівень 2019 р. В порівнянні з 2023 р. зростання відбулося на 7%.

В Азійсько-Тихоокеанському регіоні (316 млн.) в 2024 р. продовжувалося швидке відновлення, проте кількість прибуттів становить 87% від до пандемічного рівню, що є покращенням на 66% наприкінці 2023 р. Кількість міжнародних прибуттів зросла на 33% в 2024 р., що на 78 млн. більше ніж в 2023 р.

Надходження від міжнародного туризму продемонстрували стійке зростання в 2024 р. та досягло показники 1,6 трлн. дол., що приблизно на 3% більше ніж в 2023 р. та на 4% більше ніж на 2019 р. За попередніми загальний обсяг експорту у сфері туризму (включно з пасажирськими перевезеннями) досяг рекордних 1,9 трлн. дол. в 2024 р., що на 3% більше, ніж до пандемії.

За прогнозами експертів ЮНВТО очікується, що кількість міжнародних туристичних прибуттів зросте на 3-5% в 2025 р. в порівнянні з 2024 р. Це стане можливим за умови подальшого відновлення Азійсько-Тихоокеанського регіону та стійкого зростання в інших регіонах. Проте цей прогноз передбачає, що глобальні економічні умови залишаться сприятливими, інфляція продовжить знижуватися, а геополітичні конфлікти не будуть загострюватися. Отже, економічні та геополітичні перепони мають значні ризики для відновлення туристичних потоків світу.

Джерела.

1. UNWTO World Tourism Barometer/ Volume 23. Issue 1. January 2025. URL: <https://www.unwto.org>

Наукове видання

СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИЙ ВІСНИК™

Збірник наукових праць
Електронне видання

Випуск 53. ISSN 2305-9869 (print). ISSN 2709-1287 (online). DOI: 10.61718/sgv

Видання українською мовою

Опубліковано на основі ліцензії Creative Commons Attribution License

Відповідальний секретар – Кучина Т. І.

Формат 60x90 1/8, А4. Гарнітура «Times New Roman». Авторські аркуші – 2,8

Видавець СГ НТМ «Новий курс». Наукова установа.

Пр. Перемоги, 77, оф. 179, м. Харків, 61174, Україна

Тел.: +380500301905, +380962250903. Telegram, Viber: +380970440309

Сайт: www.newroute.org.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції: ДК № 8013 від 22.11.2023.
Зареєстровано у Global Register of Publishers. Ідентифікатор видавця 7886.

Видавцем журналу викристовується офіційно зареєстрований
знак для товарів та послуг (торгова марка) Соціально-гуманітарний вісник™
Свідоцтво № 343138 видане Державною організацією
«Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій».

Наші пропозиції

Збірник «Соціально-гуманітарний вісник» www.newroute.org.ua/sgv

Журнал «Креативний простір» www.newroute.org.ua/crp

Часопис «Нотатки сучасної науки» www.newroute.org.ua/nsn

Журнал «Advanced top technology» www.newroute.org.ua/att

Колективна монографія www.newroute.org.ua/kmnk

Підвищення кваліфікації www.newroute.org.ua/pkv

Видавництво www.newroute.org.ua/pub

Творчі конкурси www.newroute.org.ua/art

Приєднуйтесь

Підписка <http://surl.li/vvfqkp>

Фейсбук-сторінка www.facebook.com/newroute1989

Телеграм <https://t.me/newroute1989>

Інстаграм www.instagram.com/newroute1989

Вайбер <http://surl.li/nbtqz>

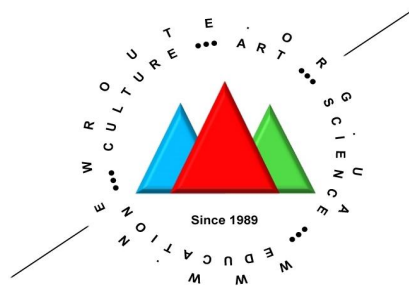
Фейсбук-група www.facebook.com/groups/secnr

Будемо раді подальшій співпраці!

СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИЙ ВІСНИК • 2025 • ВИПУСК 53

Н О В И Й К У Р С • W W W . N E W R O U T E . O R G . U A

СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНА
НАУКОВО-ТВОРЧА МАЙСТЕРНЯ «НОВИЙ КУРС»

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ СОЦІАЛЬНО- ГУМАНІТАРНОГО РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА

ПРОГРАМА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

(5-7 березня 2025 року)

Харків, СГ НТМ «Новий курс», 2025

УДК 001
Н73

Сучасні тенденції соціально-гуманітарного розвитку суспільства: програма наук.-практ. конф. (5-7 берез. 2025 р.) / СГ НТМ «Новий курс». – Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2025. – 5 с.

Опубліковано на основі ліцензії Creative Commons Attribution License

© СГ НТМ «Новий курс», 2025

ОРГАНІЗАТОР

Соціально-гуманітарна науково-творча майстерня «Новий курс», м. Харків, Україна www.newroute.org.ua

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Кучин Сергій Павлович, доктор економічних наук, професор, академік Національної академії наук вищої освіти України (голова організаційного комітету).
Акіншина Ірина Миколаївна, кандидат філологічних наук, доцент.
Березовська-Чміль Олена Борисівна, кандидат політичних наук, доцент.
Внукова Ольга Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент.
Гетьман Ірина Анатоліївна, кандидат технічних наук, доцент.
Гришко Світлана Вікторівна, кандидат географічних наук, доцент.
Доброєр Наталія Вікторівна, кандидат культурології, доцент.
Дубовик Наталія Анатоліївна, кандидат політичних наук, доцент.
Єрошенко Олена Віталіївна, кандидат мистецтвознавства, доцент.
Карпінський Борис Андрійович, доктор економічних наук, професор.
Кислюк Любов Вікторівна, канд. наук із соціальних комунікацій, доцент.
Кожедуб Олена Василівна, кандидат соціологічних наук, доцент.
Коробчук Людмила Іванівна, кандидат педагогічних наук, доцент.
Кучин Павло Захарович, заслужений артист України.
Кучина Тетяна Ігорівна, магістр (відповідальний секретар).
Мкртчян Оксана Альбертівна, доктор педагогічних наук, доцент.
Пашкова Надія Ігорівна, кандидат філологічних наук, доцент.
Підлісна Ольга Вікторівна, кандидат мистецтвознавства, доцент.
П'ятакова Галина Павлівна, доктор педагогічних наук, доцент.
Рассомахіна Ольга Андріївна, кандидат юридичних наук, Європейський університет.
Сафонова Наталія Анатоліївна, кандидат філологічних наук, доцент.
Стефанишин Олена Василівна, кандидат історичних наук, доцент.
Сторож Олена Василівна, кандидат психологічних наук, доцент.
Тарасюк Лариса Сергіївна, доктор філософських наук, професор.
Федоренко Микола Олександрович, кандидат філософських наук, доцент.
Харченко Артем Вікторович, кандидат історичних наук, доцент.
Хожило Ірина Іванівна, доктор наук з державного управління, кандидат медичних наук.
Ціватий Вячеслав Григорович, кандидат історичних наук, доцент, заслужений працівник освіти України.
Шевчук Інна Володимирівна, доктор наук з державного управління, доцент.
Шептуха Олена Михайлівна, кандидат економічних наук, доцент.
Штулер Ірина Юріївна, доктор економічних наук, професор.

ПРО КОНФЕРЕНЦІЮ

За результатами проведення конференції та оприлюднення рукописів, учасники отримують електронний сертифікат (до 45 годин – 1,5 ECTS credits). Сертифікати оприлюднюються за адресою www.newroute.org.ua (згідно Порядку підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 800). За результатами проведення конференції оприлюднюється збірник наукових праць «Соціально-гуманітарний вісник» www.newroute.org.ua/sgv. Розміщення публікації автора у збірнику є підтвердженням участі автора у конференції. Публікація у збірнику є науковою працею, яка опублікована у вітчизняному електронному науковому періодичному виданні та підтверджує апробацію наукових досліджень автора. У збірнику розміщуються наукові публікації за повним переліком галузей знань. Автори несуть відповідальність за зміст (авторство та самостійність досліджень), точність та достовірність викладеного матеріалу. Редакція може не поділяти точку зору авторів.

ТЕМАТИКА КОНФЕРЕНЦІЇ

Освіта, фізична культура і спорт.
Культура, мистецтво та гуманітарні науки.
Соціальні науки, журналістика та інформація.
Бізнес, адміністрування та право.
Природничі науки, математика та статистика.
Інформаційні технології, інженерія, виробництво та будівництво.
Сільське, лісове, рибне господарство та ветеринарна медицина.
Охорона здоров'я та соціальне забезпечення.
Готельно-ресторанна справа, транспорт, туризм та рекреація.
Безпека, правоохоронна діяльність та оборона.

СЕКЦІЇ ТА УЧАСНИКИ КОНФЕРЕНЦІЇ

Освіта, фізична культура і спорт

Шахматова Тамара Володимирівна

ПЕДАГОГІКА ПАРТНЕРСТВА: СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ

Лавріна Ірина Володимирівна

ВИКОРИСТАННЯ АФОРИЗМІВ І ПРИСЛІВ'їв ДЛЯ АКТИВІЗАЦІЇ РОЗУМОВО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ

Ткаченко Ірина Петрівна, Гуляєв Віталій Михайлович, Сорокіна Людмила Миколаївна

АКЦЕНТИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Четверіков Олександр Феодосійович

РОЛЬ ПЕДАГОГІКИ В УКРАЇНСЬКІЙ ЕКСТРЕМОЛОГІЇ

Григоренко Валерія Леонідівна

РОЗВИТОК НАВИЧОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЯК ОСНОВА ВИКОРИСТАННЯ ШІ У НАКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Культура, мистецтво та гуманітарні науки

Полякова Юліана Юрійівна

МАЛОВІДОМА УКРАЇНСЬКА ДРАМАТУРГІЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТЬ У ФОНДІ БІБЛОТЕКИ КАРАЗІНСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ: ЖАНРОВО-ТЕМАТИЧНИЙ АСПЕКТ

Устенко Костянтин Олексійович

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК КОМПОЗИТОРСЬКИХ ТА ВИКОНАВСЬКИХ ЗАСОБІВ ВИРАЗНОСТІ У СУЧАСНІЙ ХОРОВІЙ МУЗИЦІ ПРИ СТВОРЕННІ СОНОРИСТИЧНОЇ ХУДОЖНЬОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Соціальні науки, журналістика та інформація

Попович Валерія Олександрівна

ВПЛИВ НЕПОВНОЇ СІМ'ї НА САМООЦІНКУ ТА РІВЕНЬ ТРИВОЖНОСТІ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Порожна Світлана Геннадіївна

ФУНКЦІЇ МИСТЕЦЬКОГО ТЕЛЕБАЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Сівова Тетяна Юріївна

МІЖНАРОДНІ НАУКОВО-ТЕХНІЧНІ ЗВ'ЯЗКИ: ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ТА ФОРМИ

Бізнес, адміністрування та право

Санченко Дмитро Євгенович

МЕЖІ ЦИФРОВОГУ ТИСКУ ТА ПСИХІЧНОЇ ЦІЛІСНОСТІ

Урлюк Михайло Валерійович

РЕОРГАНІЗАЦІЯ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ: ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ

Загородня Ганна Анатоліївна

КОНТРАБАНДА ПІДАКЦИЗНИХ ТОВАРІВ: ІСТОРИКО-ПРАВОВІ ПЕРЕДУМОВИ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ

Охорона здоров'я та соціальне забезпечення

Вітюк Аліна Русланівна, Колейко Наталя Вячеславівна

ОСОБЛИВОСТІ ФАРМАКОДИНАМІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ГОРМОНАЛЬНИХ КОНТРАЦЕПТИВІВ ПРИ ТЮТЮНОПАЛІННІ У ЖІНОК

Готельно-ресторанна справа, транспорт, туризм та рекреація

Фастовець Оксана Олексіївна

РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ ВІДНОВЛЕННЯ СФЕРИ ТУРИЗМУ СВІТУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

ПРОГРАМА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
(26-28 лютого 2025 року)

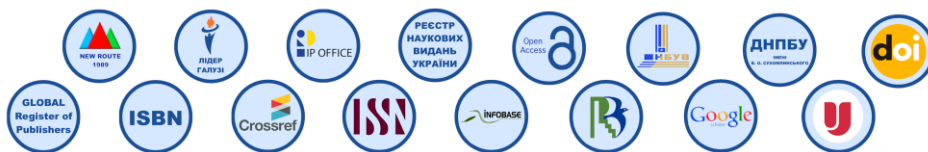
Видання українською та англійською мовами

Опубліковано на основі ліцензії Creative Commons Attribution License

Відповідальний секретар – Кучина Т. І.
Формат 60x90 1/8, А4. Гарнітура «Times New Roman». Авторські аркуші – 0,2

Видавець СГ НТМ «Новий курс». Наукова установа
Пр. Перемоги, 77, оф. 179, м. Харків, 61174, Україна
Тел.: +380500301905, +380962250903. Telegram, Viber: +380970440309
Сайт: www.newroute.org.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції: ДК № 8013 від 22.11.2023.
Зареєстровано у Global Register of Publishers. Ідентифікатор видавця 7886.

Наші пропозиції

Збірник «Соціально-гуманітарний вісник» www.newroute.org.ua/sgv
Журнал «Креативний простір» www.newroute.org.ua/crp
Часопис «Нотатки сучасної науки» www.newroute.org.ua/nsn
Журнал «Advanced top technology» www.newroute.org.ua/att
Колективна монографія www.newroute.org.ua/kmnk
Підвищення кваліфікації www.newroute.org.ua/pkv
Видавництво www.newroute.org.ua/pub
Творчі конкурси www.newroute.org.ua/art

Приєднуйтесь

Підписка <http://surl.li/vvfqkp>
Фейсбук-сторінка www.facebook.com/newroute1989
Телеграм <https://t.me/newroute1989>
Інстаграм www.instagram.com/newroute1989
Вайбер <http://surl.li/nbtqz>
Фейсбук-група www.facebook.com/groups/secnr

Будемо раді подальшій співпраці!

СЕРТИФІКАТ

С/2025/53/001

Вітюк Аліна Русланівна

Підтверджується:

- участь у науково-практичній конференції «Сучасні тенденції соціально-гуманітарного розвитку суспільства», 5-7 березня 2025 року.
- публікація у науковому періодичному виданні Збірник наукових праць «Соціально-гуманітарний вісник» № 53, ISSN 2709-1287. DOI: 10.61718/sgv
- підвищення кваліфікації шляхом індивідуальної форми самоосвіти та неформальної освіти.

*Досягнуті результати підвищення кваліфікації:
розвиток загальних та спеціальних компетентностей
з метою забезпечення якості освіти та професійного розвитку.*

Форма участі: інституційна.

Обсяг: 30 годин / 1 кредит ЄКТС.

Харків, Україна.

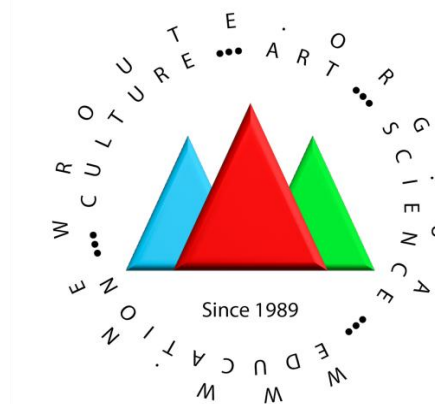
Наукова установа СГ НТМ «Новий курс».

www.newroute.org.ua

info@newroute.org.ua

07.03.2025

Відповідальний секретар, Тетяна КУЧИНА

СЕРТИФІКАТ

С/2025/53/002

Григоренко Валерія Леонідівна

Підтверджується:

- участь у науково-практичній конференції «Сучасні тенденції соціально-гуманітарного розвитку суспільства», 5-7 березня 2025 року.
- публікація у науковому періодичному виданні Збірник наукових праць «Соціально-гуманітарний вісник» № 53, ISSN 2709-1287. DOI: 10.61718/sgv
- підвищення кваліфікації шляхом індивідуальної форми самоосвіти та неформальної освіти.

*Досягнуті результати підвищення кваліфікації:
розвиток загальних та спеціальних компетентностей
з метою забезпечення якості освіти та професійного розвитку.*

Форма участі: інституційна.

Обсяг: 45 годин / 1,5 кредит ЄКТС.

Харків, Україна.

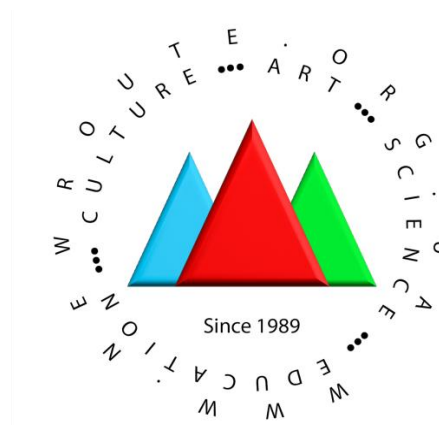
Наукова установа СГ НТМ «Новий курс».

www.newroute.org.ua

info@newroute.org.ua

07.03.2025

Відповідальний секретар, Тетяна КУЧИНА

СЕРТИФІКАТ

С/2025/53/003

Гуляєв Віталій Михайлович

Підтверджується:

- участь у науково-практичній конференції «Сучасні тенденції соціально-гуманітарного розвитку суспільства», 5-7 березня 2025 року.
- публікація у науковому періодичному виданні Збірник наукових праць «Соціально-гуманітарний вісник» № 53, ISSN 2709-1287. DOI: 10.61718/sgv
- підвищення кваліфікації шляхом індивідуальної форми самоосвіти та неформальної освіти.

*Досягнуті результати підвищення кваліфікації:
розвиток загальних та спеціальних компетентностей
з метою забезпечення якості освіти та професійного розвитку.*

Форма участі: інституційна.

Обсяг: 45 годин / 1,5 кредит ЄКТС.

Харків, Україна.

Наукова установа СГ НТМ «Новий курс».

www.newroute.org.ua

info@newroute.org.ua

07.03.2025

Відповідальний секретар, Тетяна КУЧИНА

СЕРТИФІКАТ

С/2025/53/004

Загородня Ганна Анатоліївна

Підтверджується:

- участь у науково-практичній конференції «Сучасні тенденції соціально-гуманітарного розвитку суспільства», 5-7 березня 2025 року.
- публікація у науковому періодичному виданні Збірник наукових праць «Соціально-гуманітарний вісник» № 53, ISSN 2709-1287. DOI: 10.61718/sgv
- підвищення кваліфікації шляхом індивідуальної форми самоосвіти та неформальної освіти.

*Досягнуті результати підвищення кваліфікації:
розвиток загальних та спеціальних компетентностей
з метою забезпечення якості освіти та професійного розвитку.*

Форма участі: інституційна.

Обсяг: 30 годин / 1 кредит ЄКТС.

Харків, Україна.

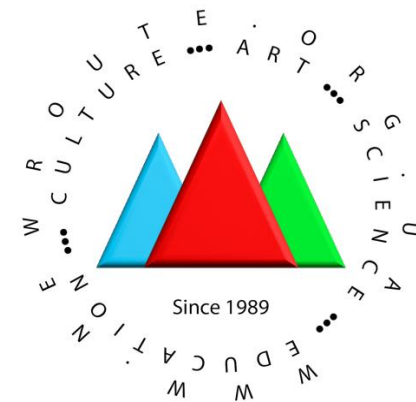
Наукова установа СГ НТМ «Новий курс».

www.newroute.org.ua

info@newroute.org.ua

07.03.2025

Відповідальний секретар, Тетяна КУЧИНА

СЕРТИФІКАТ

С/2025/53/005

Колейко Наталя Вячеславівна

Підтверджується:

- участь у науково-практичній конференції «Сучасні тенденції соціально-гуманітарного розвитку суспільства», 5-7 березня 2025 року.
- публікація у науковому періодичному виданні Збірник наукових праць «Соціально-гуманітарний вісник» № 53, ISSN 2709-1287. DOI: 10.61718/sgv
- підвищення кваліфікації шляхом індивідуальної форми самоосвіти та неформальної освіти.

*Досягнуті результати підвищення кваліфікації:
розвиток загальних та спеціальних компетентностей
з метою забезпечення якості освіти та професійного розвитку.*

Форма участі: інституційна.

Обсяг: 30 годин / 1 кредит ЄКТС.

Харків, Україна.

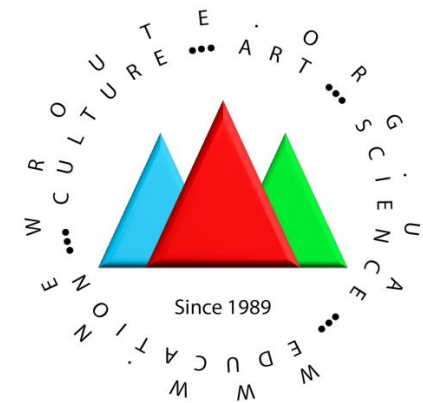
Наукова установа СГ НТМ «Новий курс».

www.newroute.org.ua

info@newroute.org.ua

07.03.2025

Відповідальний секретар, Тетяна КУЧИНА

СЕРТИФІКАТ

С/2025/53/006

Лавріна Ірина Володимирівна

Підтверджується:

- участь у науково-практичній конференції «Сучасні тенденції соціально-гуманітарного розвитку суспільства», 5-7 березня 2025 року.
- публікація у науковому періодичному виданні Збірник наукових праць «Соціально-гуманітарний вісник» № 53, ISSN 2709-1287. DOI: 10.61718/sgv
- підвищення кваліфікації шляхом індивідуальної форми самоосвіти та неформальної освіти.

*Досягнуті результати підвищення кваліфікації:
розвиток загальних та спеціальних компетентностей
з метою забезпечення якості освіти та професійного розвитку.*

Форма участі: інституційна.

Обсяг: 30 годин / 1 кредит ЄКТС.

Харків, Україна.

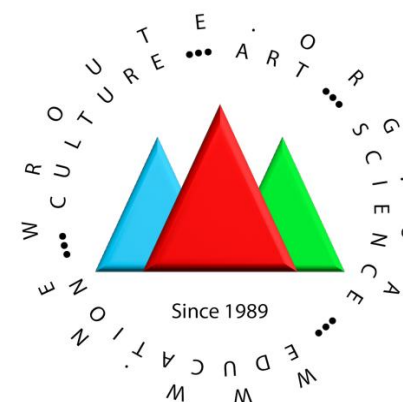
Наукова установа СГ НТМ «Новий курс».

www.newroute.org.ua

info@newroute.org.ua

07.03.2025

Відповідальний секретар, Тетяна КУЧИНА

СЕРТИФІКАТ

С/2025/53/007

Полякова Юліана Юріївна

Підтверджується:

- участь у науково-практичній конференції «Сучасні тенденції соціально-гуманітарного розвитку суспільства», 5-7 березня 2025 року.
- публікація у науковому періодичному виданні Збірник наукових праць «Соціально-гуманітарний вісник» № 53, ISSN 2709-1287. DOI: 10.61718/sgv
- підвищення кваліфікації шляхом індивідуальної форми самоосвіти та неформальної освіти.

*Досягнуті результати підвищення кваліфікації:
розвиток загальних та спеціальних компетентностей
з метою забезпечення якості освіти та професійного розвитку.*

Форма участі: інституційна.

Обсяг: 45 годин / 1,5 кредит ЄКТС.

Харків, Україна.

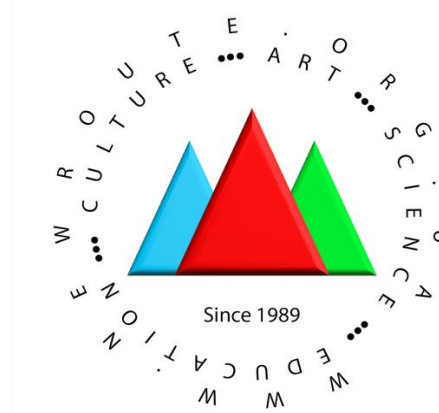
Наукова установа СГ НТМ «Новий курс».

www.newroute.org.ua

info@newroute.org.ua

07.03.2025

Відповідальний секретар, Тетяна КУЧИНА

СЕРТИФІКАТ

С/2025/53/008

Попович Валерія Олександрівна

Підтверджується:

- участь у науково-практичній конференції «Сучасні тенденції соціально-гуманітарного розвитку суспільства», 5-7 березня 2025 року.
- публікація у науковому періодичному виданні Збірник наукових праць «Соціально-гуманітарний вісник» № 53, ISSN 2709-1287. DOI: 10.61718/sgv
- підвищення кваліфікації шляхом індивідуальної форми самоосвіти та неформальної освіти.

*Досягнуті результати підвищення кваліфікації:
розвиток загальних та спеціальних компетентностей
з метою забезпечення якості освіти та професійного розвитку.*

Форма участі: інституційна.

Обсяг: 45 годин / 1,5 кредит ЄКТС.

Харків, Україна.

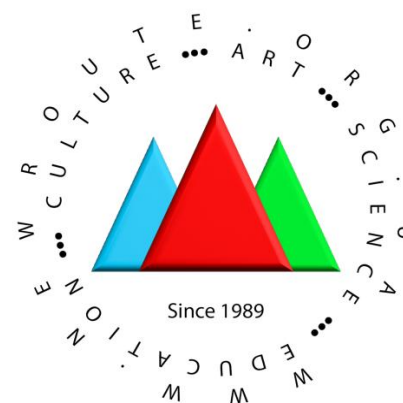
Наукова установа СГ НТМ «Новий курс».

www.newroute.org.ua

info@newroute.org.ua

07.03.2025

Відповідальний секретар, Тетяна КУЧИНА

СЕРТИФІКАТ

С/2025/53/009

Порожна Світлана Геннадіївна

Підтверджується:

- участь у науково-практичній конференції «Сучасні тенденції соціально-гуманітарного розвитку суспільства», 5-7 березня 2025 року.
- публікація у науковому періодичному виданні Збірник наукових праць «Соціально-гуманітарний вісник» № 53, ISSN 2709-1287. DOI: 10.61718/sgv
- підвищення кваліфікації шляхом індивідуальної форми самоосвіти та неформальної освіти.

*Досягнуті результати підвищення кваліфікації:
розвиток загальних та спеціальних компетентностей
з метою забезпечення якості освіти та професійного розвитку.*

Форма участі: інституційна.

Обсяг: 30 годин / 1 кредит ЄКТС.

Харків, Україна.

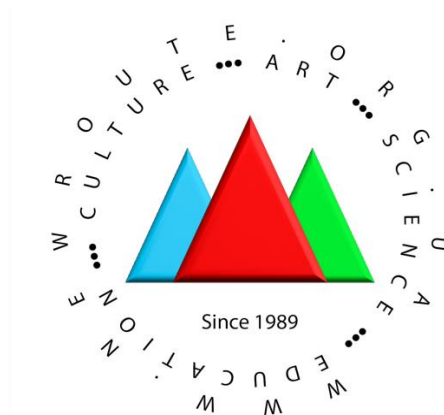
Наукова установа СГ НТМ «Новий курс».

www.newroute.org.ua

info@newroute.org.ua

07.03.2025

Відповідальний секретар, Тетяна КУЧИНА

СЕРТИФІКАТ

С/2025/53/010

Санченко Дмитро Євгенович

Підтверджується:

- участь у науково-практичній конференції «Сучасні тенденції соціально-гуманітарного розвитку суспільства», 5-7 березня 2025 року.
- публікація у науковому періодичному виданні Збірник наукових праць «Соціально-гуманітарний вісник» № 53, ISSN 2709-1287. DOI: 10.61718/sgv
- підвищення кваліфікації шляхом індивідуальної форми самоосвіти та неформальної освіти.

*Досягнуті результати підвищення кваліфікації:
розвиток загальних та спеціальних компетентностей
з метою забезпечення якості освіти та професійного розвитку.*

Форма участі: інституційна.

Обсяг: 30 годин / 1 кредит ЄКТС.

Харків, Україна.

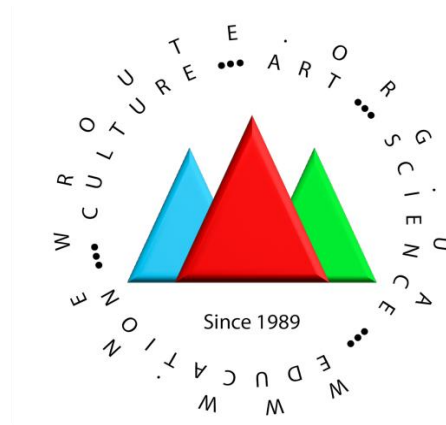
Наукова установа СГ НТМ «Новий курс».

www.newroute.org.ua

info@newroute.org.ua

07.03.2025

Відповідальний секретар, Тетяна КУЧИНА

СЕРТИФІКАТ

С/2025/53/011

Сівова Тетяна Юріївна

Підтверджується:

- участь у науково-практичній конференції «Сучасні тенденції соціально-гуманітарного розвитку суспільства», 5-7 березня 2025 року.
- публікація у науковому періодичному виданні Збірник наукових праць «Соціально-гуманітарний вісник» № 53, ISSN 2709-1287. DOI: 10.61718/sgv
- підвищення кваліфікації шляхом індивідуальної форми самоосвіти та неформальної освіти.

*Досягнуті результати підвищення кваліфікації:
розвиток загальних та спеціальних компетентностей
з метою забезпечення якості освіти та професійного розвитку.*

Форма участі: інституційна.

Обсяг: 30 годин / 1 кредит ЄКТС.

Харків, Україна.

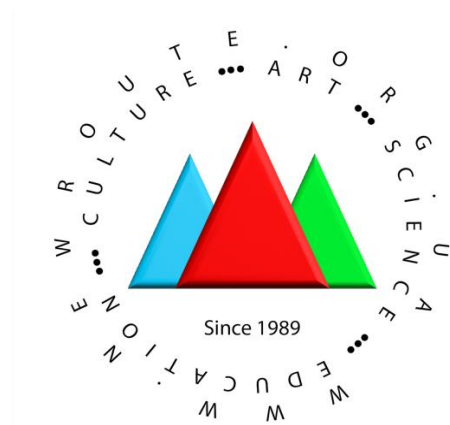
Наукова установа СГ НТМ «Новий курс».

www.newroute.org.ua

info@newroute.org.ua

07.03.2025

Відповідальний секретар, Тетяна КУЧИНА

СЕРТИФІКАТ

С/2025/53/012

Сорокіна Людмила Миколаївна

Підтверджується:

- участь у науково-практичній конференції «Сучасні тенденції соціально-гуманітарного розвитку суспільства», 5-7 березня 2025 року.
- публікація у науковому періодичному виданні Збірник наукових праць «Соціально-гуманітарний вісник» № 53, ISSN 2709-1287. DOI: 10.61718/sgv
- підвищення кваліфікації шляхом індивідуальної форми самоосвіти та неформальної освіти.

*Досягнуті результати підвищення кваліфікації:
розвиток загальних та спеціальних компетентностей
з метою забезпечення якості освіти та професійного розвитку.*

Форма участі: інституційна.

Обсяг: 45 годин / 1,5 кредит ЄКТС.

Харків, Україна.

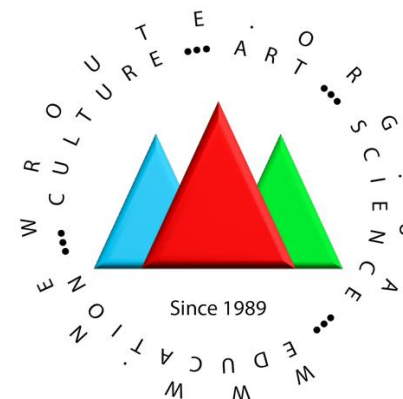
Наукова установа СГ НТМ «Новий курс».

www.newroute.org.ua

info@newroute.org.ua

07.03.2025

Відповідальний секретар, Тетяна КУЧИНА

СЕРТИФІКАТ

С/2025/53/013

Ткаченко Ірина Петрівна

Підтверджується:

- участь у науково-практичній конференції «Сучасні тенденції соціально-гуманітарного розвитку суспільства», 5-7 березня 2025 року.
- публікація у науковому періодичному виданні Збірник наукових праць «Соціально-гуманітарний вісник» № 53, ISSN 2709-1287. DOI: 10.61718/sgv
- підвищення кваліфікації шляхом індивідуальної форми самоосвіти та неформальної освіти.

*Досягнуті результати підвищення кваліфікації:
розвиток загальних та спеціальних компетентностей
з метою забезпечення якості освіти та професійного розвитку.*

Форма участі: інституційна.

Обсяг: 45 годин / 1,5 кредит ЄКТС.

Харків, Україна.

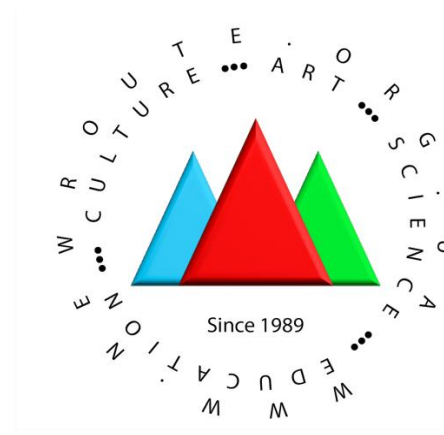
Наукова установа СГ НТМ «Новий курс».

www.newroute.org.ua

info@newroute.org.ua

07.03.2025

Відповідальний секретар, Тетяна КУЧИНА

СЕРТИФІКАТ

С/2025/53/014

Урлюк Михайло Валерійович

Підтверджується:

- участь у науково-практичній конференції «Сучасні тенденції соціально-гуманітарного розвитку суспільства», 5-7 березня 2025 року.
- публікація у науковому періодичному виданні Збірник наукових праць «Соціально-гуманітарний вісник» № 53, ISSN 2709-1287. DOI: 10.61718/sgv
- підвищення кваліфікації шляхом індивідуальної форми самоосвіти та неформальної освіти.

*Досягнуті результати підвищення кваліфікації:
розвиток загальних та спеціальних компетентностей
з метою забезпечення якості освіти та професійного розвитку.*

Форма участі: інституційна.

Обсяг: 30 годин / 1 кредит ЄКТС.

Харків, Україна.

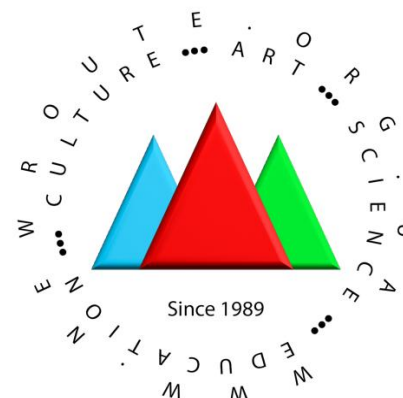
Наукова установа СГ НТМ «Новий курс».

www.newroute.org.ua

info@newroute.org.ua

07.03.2025

Відповідальний секретар, Тетяна КУЧИНА

СЕРТИФІКАТ

С/2025/53/015

Устенко Костянтин Олексійович

Підтверджується:

- участь у науково-практичній конференції «Сучасні тенденції соціально-гуманітарного розвитку суспільства», 5-7 березня 2025 року.
- публікація у науковому періодичному виданні Збірник наукових праць «Соціально-гуманітарний вісник» № 53, ISSN 2709-1287. DOI: 10.61718/sgv
- підвищення кваліфікації шляхом індивідуальної форми самоосвіти та неформальної освіти.

*Досягнуті результати підвищення кваліфікації:
розвиток загальних та спеціальних компетентностей
з метою забезпечення якості освіти та професійного розвитку.*

Форма участі: інституційна.

Обсяг: 45 годин / 1,5 кредит ЄКТС.

Харків, Україна.

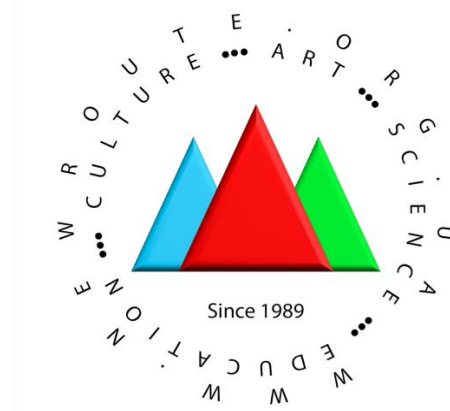
Наукова установа СГ НТМ «Новий курс».

www.newroute.org.ua

info@newroute.org.ua

07.03.2025

Відповідальний секретар, Тетяна КУЧИНА

СЕРТИФІКАТ

С/2025/53/016

Фастовець Оксана Олексіївна

Підтверджується:

- участь у науково-практичній конференції «Сучасні тенденції соціально-гуманітарного розвитку суспільства», 5-7 березня 2025 року.
- публікація у науковому періодичному виданні Збірник наукових праць «Соціально-гуманітарний вісник» № 53, ISSN 2709-1287. DOI: 10.61718/sgv
- підвищення кваліфікації шляхом індивідуальної форми самоосвіти та неформальної освіти.

*Досягнуті результати підвищення кваліфікації:
розвиток загальних та спеціальних компетентностей
з метою забезпечення якості освіти та професійного розвитку.*

Форма участі: інституційна.

Обсяг: 30 годин / 1 кредит ЄКТС.

Харків, Україна.

Наукова установа СГ НТМ «Новий курс».

www.newroute.org.ua

info@newroute.org.ua

07.03.2025

Відповідальний секретар, Тетяна КУЧИНА

СЕРТИФІКАТ

С/2025/53/017

Четверіков Олександр Феодосійович

Підтверджується:

- участь у науково-практичній конференції «Сучасні тенденції соціально-гуманітарного розвитку суспільства», 5-7 березня 2025 року.
- публікація у науковому періодичному виданні Збірник наукових праць «Соціально-гуманітарний вісник» № 53, ISSN 2709-1287. DOI: 10.61718/sgv
- підвищення кваліфікації шляхом індивідуальної форми самоосвіти та неформальної освіти.

*Досягнуті результати підвищення кваліфікації:
розвиток загальних та спеціальних компетентностей
з метою забезпечення якості освіти та професійного розвитку.*

Форма участі: інституційна.

Обсяг: 30 годин / 1 кредит ЄКТС.

Харків, Україна.

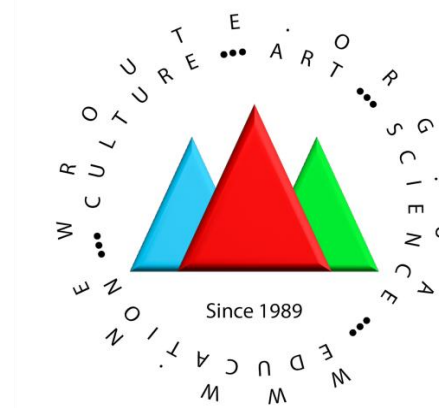
Наукова установа СГ НТМ «Новий курс».

www.newroute.org.ua

info@newroute.org.ua

07.03.2025

Відповідальний секретар, Тетяна КУЧИНА

СЕРТИФІКАТ

С/2025/53/018

Шахматова Тамара Володимирівна

Підтверджується:

- участь у науково-практичній конференції «Сучасні тенденції соціально-гуманітарного розвитку суспільства», 5-7 березня 2025 року.
- публікація у науковому періодичному виданні Збірник наукових праць «Соціально-гуманітарний вісник» № 53, ISSN 2709-1287. DOI: 10.61718/sgv
- підвищення кваліфікації шляхом індивідуальної форми самоосвіти та неформальної освіти.

*Досягнуті результати підвищення кваліфікації:
розвиток загальних та спеціальних компетентностей
з метою забезпечення якості освіти та професійного розвитку.*

Форма участі: інституційна.

Обсяг: 30 годин / 1 кредит ЄКТС.

Харків, Україна.

Наукова установа СГ НТМ «Новий курс».

www.newroute.org.ua

info@newroute.org.ua

07.03.2025

Відповідальний секретар, Тетяна КУЧИНА

